

METROPOL KENT

**SAMSUN'DA
KENTLİLİK BİLİNCİ**

METROPOL KENT

SAMSUN'DA

KENTLİLİK BİLİNCİ

“Bu Rapor Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın desteklediği Metropol Kent Samsun'da Kentlilik Bilinci Araştırma Projesi kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk yazarlarına aittir ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmaz.”

METROPOL KENT

SAMSUN'DA KENTLİLİK BİLİNCİ

Proje No: TR83/2011/DFD/007

Kapak Tasarım

Serhat Türkel

Baskı

Fotokopi Dünyası

Samsun, Aralık 2011

METROPOL KENT

SAMSUN'DA

KENTLİLİK BİLİNCİ

Proje Yöneticisi

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Mutlu

Araştırmacı

Arş.Gör. Özgür Özaydın

Teknik Sekreter

Ayfer İlhan

Samsun, Aralık 2011

SUNUŞ

Ülkemizde 1950’li yıllarla başlayan, 1980 ve 1990’lı yıllarla ivme kazanan kentleşme, önemli bir süreç ve sorun kaynağı durumundadır. Özellikle göç alan kentlerin “metropol” niteliği kazanmasıyla, buralarda çok farklı sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunlar içinde kent kültürü ve kentlilik bilinciyle ilgili sorunlar, kentsel yaşam kalitesi bakımından gittikçe önem kazanmaktadır.

Ülkemizde kentsel yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik olarak 8. Beş yıllık Kalkınma Planı’yla (BYKP) birlikte bazı politikalar belirlenmiştir. Bu politikalarından birisi “kültürel yozlaşmaya ve değer yargılarındaki aşınmaya fırsat vermemek amacıyla milli kültürün temel belirleyiciliği çerçevesinde kent ve kentlilik kültürünün oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılması”dır. Bu yaklaşım, 9. BYKP’da (2007-2013) da sürmüştür. Bu amaçlar çerçevesinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından 2010-2023 yıllarında gerçekleştirilmesi öngörülen Kentsel Gelişme Stratejisi (KENTGES) kabul edilmiştir. KENTGES’de kentle ilgili pek çok konunun yanı sıra “kentlilik bilinci, kültür ve eğitim” konusunda da bir rapor hazırlanmıştır.

Ulusal düzeyde var olan kentleşme sorunları, Samsun’un içinde yer aldığı TR83 Bölgesi için de geçerlidir. Dolayısıyla, büyük kentlerde kendini gösteren kentlilik bilinciyle ilgili sorunların TR 83 Bölgesi için de geçerli olduğu söylenebilir. Buna karşılık, özel olarak Samsun’da, genel olarak TR83 Bölgesi’nde doğrudan kentlilik bilincini geliştirmeyi hedefleyen politika ve uygulamaların olduğu söylenemez. Oysa ulusal düzeyde belirlenmiş politikalar, yerel düzeydeki çalışmalarla desteklendikleri taktirde başarıya ulaşabilirler. Ulusal düzeydeki politikalara paralel olarak, kentsel yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik faaliyetlerin başlama noktası, bir kentteki sosyo-kültürel mevcut durumu gerçekçi biçimde tespit etmek olmalıdır. Samsun’da henüz böyle bir analiz yapılmış değildir. Dolayısıyla, kentlilik bilincini geliştirmek üzere gerçekleştirilebilecek faaliyetler için temel kaynak yoksunluğu sözkonusudur. “Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci Araştırma Projesi” ile böyle bir yoksunluğun giderilmesine katkı sağlamak hedeflenmiştir.

“Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci Araştırma Projesi” ile metropol bir kent olan Samsun’daki kentlilik bilinciyle ilgili durum tespit edilerek, hem Samsun’da kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara kaynak sağlanacak, hem de TR83 ve Karadeniz bölgesinde bulunan kentlerin benzer araştırmalarda faydalanabileceği veriler ortaya konulacaktır. Böylece kentsel ve bölgesel düzeyde kentlilik bilincinin gelişmesine katkı sağlanmış olacaktır.

Araştırma, Samsun’da kentlilik bilincini geliştirecek faaliyetler için bir altlık niteliği taşımaktadır. Araştırma ile Samsun’da kentlilik bilincinin ne durumda olduğuna yönelik bilimsel analizler yapılmıştır. Bu analizlerden hareketle, kentte kentlilik bilinciyle ilgili ne tür sorunlar olduğu ortaya konulmuştur.

Bu araştırma, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın (OKA) desteği ile gerçekleştirilmiştir. Nezaketinden ve projeye duyduğu ilgiden dolayı OKA Genel Sekreteri Sn. Mevlüt Özen’e teşekkür ederim.

Şüphesiz ki toplumsal bilinçle ilgili konuların kentlerin gündeminde yer alabilmesi, kent yöneticilerinin bunları önemli görmesiyle mümkündür. Bu bağlamda kentlilik bilinciyle ilgili bu araştırma projesine en başından beri ilgi duyan ve destekleyen Samsun Valisi Sn. Hüseyin Aksoy'a teşekkür ederim. Ayrıca araştırmanın yürütülmesi sırasındaki ilgilerinden dolayı Samsun Vali Yardımcısı Sn. Haluk Şimşek'e ve projenin yürütülmesi sürecine katkı sağlayan Samsun Valiliği AB ve Dış ilişkiler Koordinasyon Birimi İl Koordinatörü Sn. Cevdet Karaca'ya da teşekkür ederim.

Bu araştırma, esas olarak üniversite-kent etkileşiminin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmanın, Ondokuz Mayıs Üniversitesi adına bir proje olarak OKA'ya sunulmasını kabul eden başta Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörü Sn. Prof.Dr. Hüseyin Akan olmak üzere, Sn. Prof.Dr. Ahmet Bulut'a, Sn. Prof.Dr. Şaban Esen ve Sn.Prof.Dr. Hakan Leblebicioğlu'na teşekkür ederim.

Bir araştırmanın uygulaması, tasarlanmasından daha zordur. Bu projenin uygulanması, şüphesiz proje ekibinin yoğun biçimde çalışmasıyla ortaya çıkmıştır. Proje ekibinde Araştırmacı olarak görev alan Arş.Gör. Özgür Özaydın'a yoğun emeği ve bilimsel hassasiyeti için, OMÜ İktisadi ve İdari Bilimler Araştırma Görevlileri Sn. Dr. Onur Köprülü'ye, Sn. Aslı Yönten'e ve Sn. Dr. Özge Yaka'ya anket sorularının hazırlanması sürecindeki öneri ve katkılarından dolayı ve Teknik Sekreter olarak görev yapan OMÜ Proje Ofisi Koordinatörü Sn. Ayfer İlhan'a katkıları için teşekkür ederim.

Son olarak bu araştırmanın yürütülmesi sırasında gerekli baskı işlerini titizlikle gerçekleştiren Fotokopi Dünyası sahibi Sn. Serhat Türkel'e de teşekkür ederim.

OMÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim elemanları tarafından 3 ay gibi kısa bir sürede hazırlanmış olan bu araştırma raporunda mutlaka fark edemediğimiz hatalar ortaya çıkacaktır. Bunların sorumluluğu tamamıyla şahsıma aittir. Okuyucuların bu konudaki tespitlerini iletmeleri, kuşkusuz raporun yetkinliğine katkı sağlayacak değerli bir fırsattır.

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Mutlu
Aralık 2011 - Atakum

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
SUNUŞ	
ÖNSÖZ	
TABLolar LİSTESİ.....	
I. GİRİŞ.....	
II. GENEL BİLGİLER.....	
1. Kentlilik Bilinci ve Kentsel Yaşam Kalitesi	
1.1. Kentlilik Bilinci.....	
1.2. Kentlilik Bilincini Etkileyen Faktörler.....	
1.3. Kentsel Yaşam Kalitesi.....	
1.3.1. Türkiye’de Kentlilik ve Kentsel Yaşam Kalitesiyle İlgili Sorunlar.....	
1.4. Samsun’da Kentsel Yaşam Kalitesi.....	
1.4.1. Kentin Genel Özellikleri.....	
1.4.2. Sosyal ve Ekonomik Özellikleri.....	
1.4.2.1. Demografik Özellikler.....	
1.4.2.2. Ekonomik Nitelikler.....	
1.4.2.3. Kentsel Yaşam Kalitesi.....	
1.4.2.3.1. Kentleşme ve Kentsel Yaşanabilirlik.....	
1.4.2.3.2. Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci.....	
III. GEREÇ VE YÖNTEM.....	
1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırları.....	
2. Araştırmanın Varsayımları.....	
3. Araştırmanın Modeli.....	
4. Örneklem Yöntemi.....	
5. Veri Toplama Yöntemi.....	
IV. BULGULAR.....	
1. Betimsel İstatistikler.....	
1.1. Genel Olarak Samsun’da Kentlilik Bilinci Düzeyi.....	
1.2. Demografik Faktörlerle Kentlilik Bilinci Arasındaki İlişki.....	

1.2.1. Cinsiyet ve Kentlilik Bilinci.....	
1.2.2. Yaş Grubu ve Kentlilik Bilinci.....	
1.2.3. Eğitim Düzeyi ve Kentlilik Bilinci.....	
1.2.4. Meslek Grupları ve Kentlilik Bilinci.....	
1.2.5. Gelir Grupları ve Kentlilik Bilinci.....	
1.2.6. Samsunlu Olup-Olmama ve Kentlilik Bilinci.....	
1.3. İlçelerde Kentlilik Bilinci.....	
SONUÇ.....	
KAYNAKÇA.....	

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Çeşitli Boyutlarda Kentli İnsana Özgü Tutum ve Davranışlar.....	
Tablo 2. Avrupa Kentsel Şartı.....	
Tablo 3. Türkiye’de Kentleşme Sürecindeki Sorun Alanları ve İçerikleri.....	
Tablo 4. TR83 Bölgesi İllerinin Yıllara Göre Nüfus Gelişimi.....	
Tablo 5. TR83 Bölgesinde Kent ve Kır Nüfusu (2000-2009).....	
Tablo 6. TR83 Bölgesi Bazı İlçe Nüfusları, (2009).....	
Tablo 7. TR83 Bölgesinde Yıllara Göre Nüfus Yoğunluğu.....	
Tablo 8. TR83 Bölgesinde Yaş Bağımlılık Oranları(%).....	
Tablo 9. TR83 Bölgesinde Toplam Nüfusa Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü....	
Tablo 10. TR83 Bölgesinin Net Göç Hızı.....	
Tablo 11. TR83 Bölgesinde Alınan ve Verilen Göçün Dağılımı (2008-2009).....	
Tablo 12. TR83 Bölgesinde Yeterlilik, Çekim ve Gelişmişlik Sıralamaları (2009).....	
Tablo 13. TR83 Bölgesinde Göç Sebepleri (1995-2000, %).....	
Tablo 14. Samsun İlinde İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller (2010).....	
Tablo 15. TR83 Bölgesinde Bitirilen Eğitim Düzeyi Oranları (15+ yaş, 2009).....	
Tablo 16. Bölge Ana Ürün Üretimlerinde İşgücü İhtiyacı (işgünü/yıl) (1995).....	
Tablo 17. Sanayi Sektörünün İller, Bölge ve Türkiye GSYİH’si Payları (1987-2001)...	
Tablo 18. TR83 Bölgesinde Sanayi Alt Sektörlerinde Girişim Sayısı (2009).....	
Tablo 19. TR83 Bölgesinde Yıllara Göre Kentleşme Oranları (%).....	
Tablo 20. TR83 Bölgesinde Nüfus Yoğunluğu, Oranı ve Artış Hızı (2008-2009).....	
Tablo 21. Samsun’da Tamamen veya Kısmen Biten Bina Sayısı (2010).....	
Tablo 22. TR83 Bölgesi Belediyelerince Kullanılan İçme ve Kullanma Suyu Verileri...	
Tablo 23. TR83 Bölgesinde Belediyelerin Kanalizasyon Sistemleri Durumu.....	
Tablo 24. TR83 Bölgesi’nde Hastane ve Yatak Sayıları, (2007).....	
Tablo 25. TR83 Bölgesinde Verilen Katı Atık Hizmeti (2008).....	
Tablo 26. TR83 Bölgesi’nde Kültür (2008).....	
Tablo 27. Samsun’da Yıllara Göre Hükümlü Sayısı (2007-2008).....	
Tablo 28. TR83 Bölgesinde Elektrik Tüketim Kapasitesi.....	

Tablo 29. TR83 Bölgesinde Trafikteki Araç Türleri ve Sayıları.....	
Tablo 30. Samsun Havaalanı İnış-Kalkış Yapan Uçak Sayısı, (2008).....	
Tablo 31. Bölgeler İtibariyle Uygulanacak Anket Sayısı.....	
Tablo 32. Anket Uygulanan Bölgeler.....	
Tablo 34. Araştırma ve Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi (I).....	
Tablo 34. Araştırmanın ve Anket Sorularının Güvenilirlik Analiz(II).....	
Tablo 35. Kentlilik Bilinci Değişkeni.....	
Tablo. 36. İlçelerde Uygulanan Anket Oranları.....	
Tablo 37. Hane halkının Cinsiyet Dağılımı.....	
Tablo 38. Hanehalkının Yaş Dağılımı.....	
Tablo 39. Hanehalkının Eğitim Düzeyi.....	
Tablo 40. Hanehalkının Meslekleri.....	
Tablo 41. Hanehalkının Aylık Toplam Geliri.....	
Tablo 42. Hanehalkının Samsun'da İkamet Süresi.....	
Tablo 43. Samsunlu Olanlar ve Olmayanlar.....	
Tablo 44. Samsunlu Olmayanların Geldikleri Yerler.....	
Tablo 45. Hanehalkının Konut Tipi	
Tablo 46. Samsunda Kentlilik Bilinci Düzeyi	
Tablo 47. Kentliliğe Özgü Tutum-Davranış, Kentsel Aidiyet (5'li Likert Tipi).....	
Tablo 48. Kentsel Farkındalık (I) (3'lü Olanlar).....	
Tablo 49. Kentsel Farkındalık (II) (2'li Olanlar).....	
Tablo 50. Cinsiyete Göre Kentlilik Bilinci	
Tablo 51. Yaş Gruplarına Göre Kentlilik Bilinci.....	
Tablo 52. Eğitim Düzeyine Göre Kentlilik Bilinci.....	
Tablo 53. Meslek Gruplarına Göre Kentlilik Bilinci.....	
Tablo 54. Gelir Gruplarına Göre Kentlilik Bilinci.....	
Tablo 55. Samsunlu Olup-Olmamaya Göre Kentlilik Bilinci.....	
Tablo 56. İlçelere Göre Kentlilik Bilinci Farklılığı.....	

I. GİRİŞ

Tarih boyunca kent, uygarlık, kültür, özgürlük, ticaret ve gelişme gibi bir dizi toplum için yaşamsal olguların mekanı olmuştur. Ancak kentler, aynı zamanda özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra daha önce var olmayan bazı olumsuzlukların mekanına dönüşmüştür. Söz konusu olumsuzluklar, büyük ölçüde kentlerdeki toplumsal yaşamla ilgilidir.

Kentlerin “her geçen gün bozulduğu” düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Günümüzde kent sakinleri arasında yaygın biçimde hissedilen “kent krizi”, kent ile kentte yaşayanların karşılıklı etkileşiminin bir ürünüdür. Şüphesiz ki kent krizinin kırsal yerleşimlerle ilgili bir boyutu da vardır; ancak bu sorun esas olarak kentlilerin sorunudur. Bugün kendini kentle özdeşleştirmek, kenti sadece konut, işyeri ve ulaşım olanakları sunan bir şey olmanın ötesinde algılayıp, onun politik düzlemdeki temsiline de sağlıklı bir yaklaşım geliştirmek, kentlilerin giderek daha da çoğuna zor gelmektedir. Öte yandan kentsel yönetimler, kentlerdeki iş ve çalışma olanakları, sağlık, eğitim, alt yapı ve üst yapı sorunlarını çözmek için ürettikleri makro ve mikro ölçekli planların halk tarafından kolayca benimsenmemesi ve hatta zaman zaman direnç göstermesi gibi sorunlarla karşı karşıyadırlar.

Kentsel krizin önemli bir sebebi, kırsal nitelikli yoğun göç baskısıdır. “Kırdan kente göç”le kente gelen bireylerin, kentli olma sürecini tamamlayabilmeleri ve yerleşik kentlilerle aralarındaki farkı kapatabilmeleri, kentsel yaşam kalitesini gerçekleştirmek bakımından önemlidir. Kente göçle gelenlere yönelik olarak, nitelikli eğitim, sağlık ve iş güvencesi başta olmak üzere, yapılacak bireysel ve toplumsal çıkarları uyumlaştırma çalışmaları, kentsel bütünleşme sürecini hızlandıracaktır. Kent ortamından kaynaklanan olumsuzluklara karşı örgütlenebilen, kolektif bilinç oluşturabilen toplumların ve kentlerin, yasal yollarla sorunlarını çözebildikleri, kent mekânlarını ve yaşam biçimlerini sahiplenebildikleri tespit edilmiştir. Aksi durumda, kente gelen kırsal birey “kentli kimliği”ne kavuşamamakta, kentler de “tanımsız”, “kimliksiz” ve “güvensiz” mekânlara dönüşmektedir. Böyle bir kent ortamı, göçle gelenleri kentlileştiremeyeceği gibi yerleşik kentlilerde de “kenti umursamama”, “kendini kentle bütünleyememe” ve “kente aidiyet duymama” gibi duygular yaratmakta ve sonuçta “sahipsiz kentler” ortaya çıkmaktadır (Arapkirlioğlu, 2007). Bu bakımdan “kent sakinleri”nin aynı zamanda “kentin sahipleri” olması, kent kültürünü yaygınlaştırmak ve kentlilik bilincini geliştirmekle mümkündür.

Kentleşme, doğası gereği geleneksel kültürel değerleri ve yaşam tarzını aşındırır. Kentlileşme süreci ise kentli bireylere çağdaş değerler ve yaşam tarzı kazandırır. Türkiye’de hızlı bir kentleşme süreci yaşanmasına karşılık, kentlileşmenin aynı hızla gerçekleştiği söylenemez. Bir diğer deyişle, kentleşme süreci kentlerde geleneksel kültürel değerleri hızla aşındırırken, kentlilik özellikleri çok yavaş kazanılmaktadır. Hem geleneksel değerlerin hem de kentlilik değerlerinin yaşanmıyor oluşu, özellikle metropollerde kültürel bir boşluğa, kimliksizliğe ve yabancılaşmaya yol açmaktadır.

Kentsel krizin çözümü, birey tarafından “yaşanılan mekanın anlamlı ve algılanabilir” oluşuna bağlıdır. Coğrafyacılar ve çevre psikologlarına göre “biz kimiz ?” sorusu “neredeyiz biz ?” sorusuyla yakından ilişkilidir. Esasen sosyal psikologlar tarafından rutin olarak araştırılan birçok sosyal kategori (grup, toplum, etnik kent ya da ulus-devlet gibi), kaçınılmaz biçimde “yer”le ilişkilidir (Göregenli, 2010). Buradan hareketle, “yerlerin

anlamları”, “yer kimliği”, “yere bağlılık” ve “kültür” olguları, kent sorunsalında önemli yer tutmaktadır. Söz konusu olguları içeren “kentli kimlik” oluşturma çabaları ve bu kimliğe uygun davranışları sergileyen bireylerin çoğalması, kentlerin daha yaşanabilir mekanlara dönüşmesini hızlandıracaktır.

Bu araştırmanın konusu Samsun’daki kentlilik bilincidir. Araştırmayla, Samsun’daki kentlilik bilinci hakkında çeşitli tespitler yapılacaktır. Bu tespitlerle, kentlilik bilincinin geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi için yapılacak girişimlere bilimsel zemin hazırlanması amaçlanmaktadır. Araştırma ile Samsun’daki kentlilik bilinci düzeyinin ortaya çıkarılması ve yapılacak öngörüler için veriler elde edilmesi hedeflenmektedir. Kentlilik bilinci bakımından Samsun’daki durumun bilimsel yöntemlerle ve sayısal verilerle ilk defa ortaya konulacak olması, bu araştırmanın özgün değerini oluşturmaktadır.

Araştırmanın problemi, “yoğun kırsal göç nedeniyle bir metropole dönüşen Samsun’da kentlilik bilincinin yüksek olmadığı” düşüncesine dayalıdır. Araştırmada, Kartal’ın düşüncelerine paralel olarak (Kartal, 1992), “kentlilik bilinci üzerinde eğitim düzeyi, ekonomik durum ile kente kalış süresinin etkili olduğu” varsayılarak, Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yaşayanların kentlilik bilinci, söz konusu değişkenler bakımından test edilecektir. Bu çerçevede araştırmaya katılanların kentlilik bilinçleri, kentliliğe özgü tutum ve davranışlar, kentsel aidiyet, kentsel algı ve kentsel farkındalık düzeyleri itibariyle incelenecektir.

Araştırma, kuramsal ve ampirik olmak üzere iki yönlü nitelik taşımaktadır. Kuramsal çalışmada kent kültürü ve kentlilik bilinci kavramları, kentleşmenin yol açtığı kentlilikle ilgili sorunlar ve kentsel yaşam kalitesi gibi kavramlar ele alınmış ve bu kavramlar bakımından Samsun üzerine kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Ampirik çalışma ise Samsun Büyükşehir Belediyesi içinde yer alan Atakum Belediyesi, İlkadım Belediyesi, Canik Belediyesi ve Tekkeköy Belediyesi sınırları içinde, yüzyüze görüşme tekniğine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

II. GENEL BİLGİLER

1. Kentlilik Bilinci ve Kentsel Yaşam Kalitesi

1.1. Kentlilik Bilinci

Sosyal bilimlerde kavram ve olgular, çeşitli açılardan farklı biçimlerde tanımlanabilir. Bu bağlamda bugüne kadar “kent” de ekonomik, toplumsal, demografik, fiziksel niteliklere göre farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Söz konusu tanımlar, kentin belli bir boyutunu dikkate alarak yapılmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), çok boyutlu bir yaklaşımla kenti; “tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik değişimin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, uzmanlaşma ve iş bölümünün en yüksek düzeye ulaştığı, geniş fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği insan yerleşmesi” (Çezik, 1982) olarak tanımlanmaktadır.

Kentler, kendine özgü yaşam koşulları bakımından kırsal alanlardan farklılık gösterir. Kent toplulukları, kan bağına dayalı akrabalık ilişkilerinden farklı ve heterojen nitelik taşıyan, mesleki örgütlenmelerin ön plana çıktığı, sosyal baskı mekanizmasının sınırlandığı, toplumsal ilişkilerin merkezinde “birey” kimliğinin yer aldığı örgütlü toplumlardır. Uzmanlık isteyen alanlarda çalışan bireylerin yoğunlaşması, kentsel mekânların kullanımında farklılaşmalar ve genişlemeler yaratmıştır. Farklı çalışma ve yaşam koşulları içinde farklı alt kültürlerin ortaya çıkışı, bireylerin kent alanlarında birbirine benzemeyen özelliklerinin doğmasına neden olmuştur (Tatlidil, 1994). Bu çerçevede kültürel, etnik ya da coğrafi mekan çeşitliliği, kentler için bir zenginlik olarak değerlendirilir.

Kentlilik bilinci, kent yaşamı içinde ortaya çıkar ve kent kültürüne göre biçimlenir. Buradan hareketle kentlilik bilinci “bireylerin kente yaşadıklarını ve kentli olduklarını bilmeleri ve bundan dolayı kente özgü tutum ve davranışları benimseyerek, bunları uygulamaları gerektiğinin farkında olmaları” olarak tarif edilebilir. Başka bir ifadeyle kentlilik bilinci, kent kültürünü anlamak, kendini kente, kentin dinamiklerine ait ve güvende hissetmek, kentsel oluşumlardan sorumluluk duymaktır (Kentleşme Şurası, 2009).

Kent kültürü, kentlerin bünyesinde barındırdığı insanların birbiriyle ilişki ve etkileşimlerini bir ilişki örüntüsü içinde düzenleyen sistemin tutkalı olarak görülür. Toplumsal sınıf, etnik ve dini farklılıkların ve farklı sosyal ve mesleki grupların oluşturduğu alt kültür değerlerini mozaik olarak bir arada tutan kent kültürü, çağdaş kent anlayışının ve işleyişinin ürünüdür (Tatlidil, 2009). Kent kültürünün, başlangıçtan beri o kentte ortaya çıkmış olan tüm kültürleri kapsaması, onun birleştirici işlevinin kaynağıdır.

Kent kültürünün genel ve özel olmak üzere iki boyutu vardır. Birincisi, genel (evrensel) olarak bir kent kültürüne; ikincisi ise belli bir kentin, kendi özelliklerine dayalı özel kültürüne gönderme yapar (Geyik, 2010).

Kent Kültürünün Genel (Evrensel) Boyutu: Kent kültürünün genel boyutu, bireyin sadece yaşadığı kentte değil ülkenin ya da dünyanın herhangi bir kentinde göstermek durumunda olduğu tutum, davranış ve anlayış biçimlerini ifade eder. “Kentlilik” ya da “kentli kimliği”

olarak da nitelenen bu özellik çerçevesinde bireyler, demokratik tutum, hoşgörülü olma, farklılıkları doğal karşılama ve onların kendisini ifade etme özgürlüğü, kente ve çevreye duyarlılık ve barış gibi kavramlar bakımından benzer anlayış düzeylerinde bulunurlar.

Kentlilik, kent değerleriyle bütünleşmeyi ifade eder. Bu bütünleşme, psikolojik, kültürel, toplumsal ve ekonomik nitelikli olmak üzere, çeşitli boyutlarda gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, kırdan kente gelen bireyin kentleşme sürecindeki değişimi, genel olarak iki boyuta indirgenmektedir (Es; Ateş, 2010; Ertürk; Sam, 2009; Bal, 2008):

1. Ekonomik boyutlu değişim: Bireyin geçimini tamamen kente özgü işlerle sağlayacak duruma gelmesi.
2. Sosyal boyutlu değişim: Kır kökenli bireyin kente özgü değer ve davranış biçimlerini benimsemesi, uygulaması.

Kentli bireyin geçirdiği ekonomik ve sosyal boyutlu değişimin ölçütleri, her ülkenin toplumsal yapısına/değerlerine ya da gelişen teknoloji ve kitle iletişim teknolojilerine göre değişebilir. Bununla birlikte, kentli bireye özgü olan tutum ve davranışlar, büyük ölçüde benzerlik gösterir (Bkz. Tablo 1.).

Tablo 1. Çeşitli Boyutlarda Kentli İnsana Özgü Tutum ve Davranışlar

Tutum ve Davranış Boyutları	Tutum ve Davranışların İçeriği
Ekonomik Tutum ve Davranışlar	Geçim tarım dışı alanlara (endüstri ve hizmet sektörüne) dayanır, işgücünün nitelikleri yükseltilir, serbest piyasa koşullarında örgütlü olmak amaçlanır, gösterişçi değil, akılcı tüketim, tasarruf ve yatırım tercih edilir, kamusal mal, hizmet ve toprakların rant amaçlı değil, sosyal amaçlı kullanımını desteklenir; kentsel hizmet ve mal harcamalarına katılır, vb.
Sosyal Tutum ve Davranışlar	Aile önemsenir, aile içi ilişkilerde demokratik tutum ve davranışlar geliştirilir, kadın-erkek eşitliğine inanılır; eğitime önem verilir ve daha çok kaynak ayrılır; toplumsal statünün kişisel başarıyla ilgili olduğu bilinir, buna göre kişisel gelişim sağlanır; etnik, kültürel, dini, mezhepsel ve statü farklılaşmaları doğal bulunur ve bunlar, sosyal ilişki kurma biçimlerinde belirleyici olmaz; Patronaj türü ilişkilerden sakınılır; Serbest zaman, kişisel ve toplumsal faydaya dönük olarak ve anlamlı faaliyetlerle değerlendirilir.
Siyasal Tutum ve Davranışlar	Siyasal toplumsallaşma önemsenir; Her hangi bir etnik, kültür ya da inanç grubuna ait kimlikten önce yurttaşlık kimliği benimsenir, bu tür grupların talep ettiği biat ve itaat yerine "birey" olma bilinci gelişmiş ve "kendini gerçekleştirme" önem kazanmıştır; hak ve sorumluluk bilinci vardır; oy vermek ve oy verdiğini sorgulamak, yurttaş olmanın gereği sayılır; siyasi kurumlar demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak görülür; sivil toplum örgütlenmeleri desteklenir; yerel yönetimlerin yetki ve görevlerinin çoğaltılması istenir, yerel yönetimde görev ve sorumluluk alınır; ulusal ve uluslar arası ölçekte insanlığa, doğaya ve hayvanlara ilişkin sorunlara duyarlılık gösterilir; kentsel mal ve hizmetlerden yararlanır, bunların üretimi izlenir, eksiklikler eleştirilir, gelişmesine katkı sağlanır; kentsel aidiyet ve kentli hakları konusunda bilinç geliştirilir.
Psikolojik Tutum ve Davranışlar	Akılcılık esastır, karar vermede duygular değil, akıl belirleyicidir; nesnel ve ölçülebilir başarılar amaçlanır; empati yeteneği gelişmiştir; zaman bilinçli kullanılır; özgüven geliştirilir; birey kendine ait fikirleri değerli görür ve geliştirir; bilgi kaynaklarının doğruluk, güvenilirlik ve çeşitliliğine dikkat edilir; geçmiş değerlendirilir, gelecek önemsenir ve planlanır, birey kendini "kentli" olarak değerlendirir; toplumsal normlara uyar; kentlilik davranışları sadece kentte ve kentliler arasında değil, her yerde sergilenir.
	İnancın gereği yerine getirilirken gösterişe kaçılmaz; İnanç, makam, çıkar

İnançsal Tutum ve Davranışlar	ya da ayrıcalık görmek için kullanılmaz; başka inançlara ve uygulamalarına saygı duyulur; dinin evrensel mesajlarını anlamaya gayret edilir; batıl inançlar sorgulanır.
Estetik Tutum ve Davranışlar	Kentte sosyal sorumluluk gereği, oturulan konutun/çevrenin/kentin çirkinliklerinden rahatsızlık duyulur ve bunları gidermek için gayret gösterilir;konuşmada kibar bir üslup kullanılır, dil özenli kullanılır, argo ve keyfi yabancı kelimeler kullanımından kaçınılır; beden sağlığı, temizliği ve estetiği gözetilir; sanata ve sanatçıya saygı duyulur; sinema, tiyatro, sergi gibi sanatsal etkinliklerle ilgilenilir.

Kaynak: (Bal, 2008;Mutlu, 2009; Yener; Arapkirlioğlu,2007;Önder, 2006)'dan derlenmiştir.

Tablo 1.'de yer alan evrensel boyutlu kent kültürü nitelikleri, kentlerde yoğunlaşan sosyal ve kültürel farklılıkların zenginliğe dönüşmesini ve toplumdaki farklı kesimlerin kent yaşamına katılmasını sağlayıcı bir işlev görür. Böyle bir kent kültüründe yetişen birey, kendini daha iyi ifade eder, kentle ilgili her konuda fikrini söyleyebilir, kentsel haklarını ve sorumluluklarını bilir. Ayrıca sivil toplum örgütlerinde yer alabilen, toplumsal sorumluluk alan ve toplumsal dayanışmaya önem veren bir kişilik geliştirir. Kentli bireylerin varlığı kentleri daha yaşanılır mekânlar kılacağı gibi insanlık erdemlerinin de gelişmesine katkı sağlayacaktır. Öte yandan, yukarıda değinilen kentliliğe ilişkin değerlendirme ve ölçütlerin “toplumsal bir norm” niteliği taşımadığı belirtilmelidir. Kentliliğin, “kentli hakları”nın yaygınlaşması ve bunlara erişimle oluşabileceği unutulmamalıdır.

Kentlilik özelliklerinin kazanılması, bireyin yaşadığı kent her neresi olursa olsun, oradaki kentsel yapı ve kentsel haklara duyarlı olmasını sağlar. Bunun için sanılanın tersine, kentlilik bilincinin varlığı için yaşanan kentin “yerleşik” sakini olmak gerekmez. Bir kentte yerleşik olmak, kentsel bağlılık ve aidiyet gibi duygular nedeniyle, kentlilik bilinci konusunda bir potansiyel teşkil eder ama mutlaka onun gelişmiş olacağını göstermez. Buradan hareketle, kentin yerlisi olmayıp, göçle gelen, ancak yukarıdaki nitelikleri taşıyan kent sakinleri de kentlilik bilincine sahip olabilirler. Bu konuda ‘Rotterdam Projesi’ örnek gösterilebilir. İkinci Dünya Savaşı sırasında hasar gören Rotterdam, bombardımanlarda tarihi kent çekirdeğinin 260 hektarlık bölümünü yitirmiş, 28.000 konut ve binlerce tarihi dükkan tahrip edilmiştir. 1950’lerin politikası uyarınca kent dışında yeni konutlar inşa edilmiş, fakat tarihi bölgelerde oturanlar, bölgelerine sahip çıkarak taşınmayı reddetmişlerdir. Bu bölgedeki tepkiler sonucunda Rotterdam’da yalnız Hollanda’nın değil, tüm Avrupa’nın ilk katılımcı kentsel koruma örneklerinden biri uygulanmıştır. Rotterdam Projesi’nin en ilginç yönlerinden birisi, katılımcıların çoğunun “göçmen” ya da “yabancı işçiler”den oluşmasıdır (Aygen, 2009). Öyleyse, kentlilik bilincine sahip bir birey, bu bilincin gerektirdiği sorumlulukları, sadece doğduğu kentte değil, yaşadığı her yerde göstermektedir.

Kent Kültürünün Özel Boyutu: Kent kültürünün özel boyutu, bir kentin, kendi özelliklerine dayalı kültürüne gönderme yapar. Sosyal ve ekonomik dinamikler açısından kentler arasında ortak özellikler bulunmasına karşın, kentlerin kendi tarihsel gelişim sürecinde oluşturdukları farklılıklar da bulunmaktadır. Bu kent kültürünün özel boyutunu oluşturur. Diğer deyişle kentin özel boyutu, o kentin kendine özgü olan, başka bir kentte bulunmayan “kimlik” öğelerinden oluşur. Her kentin sosyal, ekonomik ve politik etkinlikleri, kendine özgü “kimliğin” oluşmasında önemli rol oynar. Kentsel mekânların

kullanımından kentler arası ilişkilerde belirlenen hiyerarşik konumlara kadar bu etkinlikler kentlere özellikler sağlar. Kent kültürü bu kapsam içinde ele alındığında, evrensel değerleri içerdiği gibi kentlerin kendi doğal, sosyal, ekonomik ve kültürel çevrelerinin yarattığı değerleri de kapsamaktadır (Tatlidil, 2009). Kent kültürünün özel boyutu içinde genel olarak o kente duyulan aidiyet ve bağlılık, kent kurumlarına katılım, kenti sahiplenme, kent sorunlarına duyarlılık ve kentsel farkındalık gibi unsurlardan oluşur.

Kentsel Aidiyet: Kentlilik bilincinin önemli göstergelerinden biri olarak kente aidiyet ya da kente ait olma duygusu bireyin kendini yaşadığı mekana ait hissetmesi, kentli olarak görmesi, onun bir parçası olduğunun farkına varması ve bu ait oluş hissini kent içi pratiklerle sergileyebilmesidir (GENAR, 2006).

Kenti Sahiplenme: Kenti sahiplenme bireyin kenti koruması ve onun gelişimine katkı sağlama çabasıdır. Sahiplenme duygusu ile kentsel aidiyet arasında sıkı ilişki vardır. Sahiplenmenin oluşabilmesi için öncelikle aidiyetin sağlıklı bir biçimde gelişmiş olması gerekir (GENAR, 2006).

Kent Kurumlarına Katılım: Kentsel mekanların ayırt edici özelliklerinden biri de onu diğer yerleşim birimlerinden farklılaştıran yanlarıdır. Birey kentin kurumlarıyla olan sağlıklı ilişkileri sayesinde hem kent doğasını kavrayabilir hem de kente uygun bir yaşam felsefesi benimseyebilir (Geyik, 2010). Bu nedenle, bir kentin sosyo-kültürel, ekonomik ve estetik bakımdan gelişmesini amaçlayan yerel nitelikli sivil toplum kuruluşlarına ya da kent konseylerine katılım önemlidir.

Kent Sorunlarıyla İlgilenme: Pek çok fırsatın mekanı olan kentler aynı zamanda sorunların da olduğu alanlardır. Kentsel sorunların varlığını tümünden ve kısa zamanda ortadan kaldırmak zordur. Ancak sorunları en aza indirmek mümkündür. Bu da kentte yaşayan bireylerin duyarlılıklarına ve katılımlarına bağlıdır (Geyik, 2010). Öte yandan katılımcı faaliyetlerin sürdürülebilirliği için bunların “etkili olabileceği” ortamların sağlanması gerekir. Katılım sürecinde bireyler, gösterdikleri çabaların kent yönetimleri tarafından dikkate alındığını görmek ve bilmek isterler. Bu nedenle, kent yönetimlerinin davranış biçimi, katılımcılık oranını ve bireylerin kararlılığını etkiler.

Kentsel Farkındalık: Kenti sahiplenme ve kentsel sorunlara duyarlılıkla ilgili olan kentsel farkındalık, bir kentte sunulan olanakları, eksiklikleri, değişiklikleri görebilme, kentin tarihi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olma, kentsel yönetimlerin hizmet sunumlarını izleme gibi unsurlardan oluşur. Bu bağlamda farkındalık, peyzaj, altyapı ve üstyapı olanakları, yönetim, ekonomi gibi kentin asli unsurları hakkında bir değer yargısına sahip olmayı gerektirir.

Genel ve özel boyutlu kent kültürü unsurlarından oluşan kentlilik bilincinin toplumsal işlevi, son 30 yıldır yoğun biçimde tartışılan “temsili demokrasi krizi”ne paralel biçimde artmıştır. Öte yandan toplumsal düzeni sağlamak konusunda hukuk kurumunun zorlayıcı niteliğinin yeterli olamayacağı, onun kent kültürü gibi toplumun kendi iç dinamikleri ile

desteklenmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Dolayısıyla kent kültürü demokrasinin ve hukuk kurumunun etkinliğini artıran bir faktördür.

1.2. Kentlilik Bilincini Etkileyen Faktörler

Kentlilik bilinci, salt eğitimle ya da kamusal alanda yaratılan gündemlerle oluşturulabilecek bir olgu değildir. Bireylerde kentlilik bilinci oluşumunu etkileyen bireysel, sosyal, ekonomik ve fiziksel nitelikli çeşitli faktörler vardır (Geyik, 2010):

Bireysel Faktörler: “Yaş”, kentlilik bilinci oluşumuna etki eden “bireysel faktörler”den ilkidir. Genç bireylerde kentlilik bilinci yetişkin, orta ve orta yaş üstü bireylere göre daha kolay oluşturulabilir. Bu durumun meydana gelmesinde çeşitli faktörlerin etkisi olmakla birlikte en önemli faktör hiç kuşkusuz bireylerin buldukları yaş düzeylerinin eğitilmelerine, farkındalık duygusunun yaratılmasına geniş ölçüde olanak tanınmasıdır.

“Doğumyer”i ise bireyin kentlilik bilinci oluşumu üzerinde ciddi anlamda etkisi olan bir faktördür. Toplumumuzda bireylerin çoğunluğu kendilerini yaşadıkları yere değil, doğdukları topraklara ait hissetmekte ve bu durum onların halihazırda yaşadıkları yere aidiyet duymalarına engel oluşturmaktadır.

Bireyin bir “iş sahibi olması” ve çalışma koşullarının sosyo-kültürel etkinliklerde bulunmasına olanak tanınması da kentlilik bilincini etkilemektedir. İş ya da ekonomik bağımsızlığı olmayan bireylerin kentle bütünleşmeleri daha güç olmakta ve bunların kendilerini kente yabancı olarak algılamaktadırlar.

Sosyal Faktörler: Kentlilik bilincini etkileyen faktörler içinde “eğitim” öncelikli yer tutar. Eğitim kurumu toplumsal değişimden etkilenen ve toplumsal değişime etki eden bir kurum olarak toplumsal gelişmenin itici gücüdür. Eğitim gerek sosyal bir varlık olan insanın sosyal yaşama uyumunda, gerekse mevcut yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynar.

Kentlilik bilincinin bir diğer sosyal faktörü olan “boş zamanı değerlendirme” biçimi, hiç kuşkusuz bireyin eğitim durumu, mesleği, gelir düzeyine yani bulunduğu sosyal tabakaya göre farklılaşmaktadır. Ev hanımı ile çalışan bir bayanın ya da iş sahibi bireylerle işsiz olan bireylerin boş zamanı değerlendirme biçimleri, onların kentlilik bilinci oluşumlarına da etki etmektedir. Bireyin boş zamanında kentle etkileşimine yönelik aktivitelerde bulunup - bulunmaması büyük önem taşır. Çünkü bu tür aktiviteler bireyin yaşadığı kenti tanımmasının bir aracıdır.

Bireyde kentlilik bilinci, iç (bireysel) ve dış (sosyal) faktörlerin etkileşimiyle sağlanır. Dış faktör konumundaki sosyal çevrenin bireyi sağlıklı bir sosyalleşme süreci içinde yönlendirmesi oldukça önemlidir. Kente yönelik bilinç, aidiyet, algı ve farkındalık duygusunun bireyde oluşmasında sosyal çevre doğrudan etkili olabilmektedir.

Ekonomik Faktörler: Özellikle kırdan göçle kente gelenlerde hızlı biçimde kentlilik bilinci geliştirmenin etkili yollarından birisi onlara sağlanacak ekonomik ve sosyal olanaklardır. Her ne kadar iş alternatifleri, kentlerde ihtiyaç duyan herkes için yaratılmalı ise de kentsel donanımları yerleşik kentlilere göre daha az olması nedeniyle, kırdan göçle gelenlere karşı daha hassas olunmalıdır. Öte yandan bireyler ve topluluklar arasında kentin

olanaklarından dengesiz yararlanma durumunun varlığı da kentlilik bilincini etkiler. Söz konusu olanaklardan üst düzeyde yararlanabilen bireylerin varlığı, yararlanamayan bireylerin kente yabancılaşmasına, sorumluluk almaktan kaçınmasına ve aidiyetsizlik hislerine neden olacaktır.

Birbirinden farklı sosyal grupların bir arada bulunduğu kentte, bu çeşitliliğin ihtiyaçlarına yönelik sosyal mekanların nitelikleri büyük önem taşımaktadır. Kentlerde yaşayan milyonlarca kırsal göçmende kentlilik bilinci geliştirmek bakımından sosyal mekanların önemli işlevleri vardır.

Fiziki Faktörler: Bireyler buldukları sosyal tabakalara göre bir kentin belli yerlerine yerleşmektedirler. Özellikle kırsal göçmelerin yaşadıkları semtlerin görece yoksulluk ve yoksunluk içinde oluşu, buraların kentin bir parçası olmadığı algısını yaratmaktadır. Bu durum, onların kentle ilgili olumlu algı geliştirmelerine ve dolayısıyla kentleşme süreçlerine ket vurmaktadır. Altyapı eksikliği, park ve yeşil alan yokluğu, sağlık ve benzeri kurumların yeterli sayıda olmayışı kırsal göçmelerde köyde yaşadıkları hissini uyandırmakta ve bu nedenle sosyo-kültürel anlamda bir değişim gereği hissetmemektedirler.

Açıktır ki yukarıdaki faktörler çerçevesinde kentteki varlığını sorgulayan, yaşadığı çevreyi gözleyen, onun biçimlendirilmesi sürecine çeşitli biçimlerde katkı sunan ve katılım olanaklarını gerçekçi biçimde kullanan bilinçli kentliler, kentsel yaşam kalitesinin artmasında büyük rol oynayacaklardır.

1.3. Kentsel Yaşam Kalitesi

Kentsel yaşam kalitesi “kentte yaşayan tüm bireylerin hiçbir ayırım gözet(il)meksizin eşit, dengeli, gereksinimleri oranında kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan yararlanma hakkına sahip olmalarını” ifade eder (Es, 2008). Bilinçli kentli, kentte yaşamaktan kaynaklanan hakları ve sorumluluklarını bilir ve bunların gereğini yerine getirir. Böyle bir birey, artık kendisini dışlayan her oluşumu fark eder, mücadele eder; sonuç alamadığı zaman ise durumu kanıksamak yerine rahatsızlık duyar ve bu rahatsızlığı çerçevesinde kamuoyu yaratmaya çalışır.

Bilinçli kentli, “ideal kent”in en önemli bileşenlerinden birisidir. “Kentli haklarının korunduğu; iyi yaşam koşullarının sağlandığı; değerini içinde yaşayan, ziyaret eden, çalışan ve ticaret yapan, iş, eğlence, kültür ve bilgiyi orada arayan ve eğitim görenlerden alarak; bir çok sektör ve aktiviteyi (trafik, çalışma, spor, gezi, dinlenme) bir arada ve uyum içinde barındıran yaşam yeri olarak” tanımlanabilecek olan (Madran, 2010). İdeal kentler, bu özellikleri bakımından kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu mekanlardır.

Bilinçli bir kentlinin yaşanabilir kentler yaratma sürecinde, hak ve sorumluluklarına sahip çıkarak çok önemli bir rol oynayabilir. İyi bir yerleşmenin “yaşanabilirlik”, “hakçılık” ve sürdürülebilirlik” olmak üzere üç temel ilkesi vardır¹. Öte yandan kentsel yaşam kalitesini

¹“Yaşanabilirlik”, değişik toplumlar tarafından üzerinde uzlaşılan yerleşmelerin gerçekleştirilmesi gereken performans ölçütlerinin bir araya gelerek tanımladıkları bir ilkedir. “Hakçılık”, iyi bir yerleşmeden çok, iyi bir toplumu ifade eder. Bu ilke, siyasal ve dini inanç

gerçekleştirmek bakımından Avrupa Kentsel Şartı'nda kentliler ve kent yönetimleri için önemli hak ve yükümlülükler bulunmaktadır². Avrupa Konseyi'nin 1992 yılında kabul ettiği Avrupa Kentsel Şartı, kentlilerin dayanışma içinde ve sorumlu yurttaş bilinciyle yararlanacakları hak ve sorumluluklar ile kent yönetimlerinin gerçekleştirmekle yükümlü oldukları görevleri içermektedir. Tüm bunlar Tablo 2.'de görülmektedir:

Tablo 2. Avrupa Kentsel Şartı

1.	<u>Güvenlik</u> : Mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kent;
2.	<u>Kirletilmemiş, Sağlıklı Bir Çevre</u> : Hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevre;
3.	<u>İstihdam</u> : Yeterli istihdam olanaklarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması;
4.	<u>Konut</u> : Mahremiyet ve dokunulmazlığının garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konut stokunun sağlanması;
5.	<u>Dolaşım</u> : Toplu taşıma, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu bir düzenin sağlanması;
6.	<u>Sağlık</u> : Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması;
7.	<u>Spor ve Dinlenme</u> : Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için, spor yapabileceği ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması;
8.	<u>Kültürlerarası Kaynaşma</u> : Geçmişten günümüze, farklı kültürel ve etnik yapıları barındıran toplulukların barış içinde yaşamalarının sağlanması;
9.	<u>Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre</u> : Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekânların yaratılması;
10.	<u>İşlevlerin Uyumu</u> : Yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbiriyle ilintili olmasının sağlanması;
11.	<u>Katılım</u> : Çoğulcu demokrasilerde kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması;
12.	<u>Ekonomik Kalkınma</u> : Kararlı ve aydın yapıdaki tüm yerel yönetimlerin, doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya katkı konusunda sorumluluk sahibi olması;
13.	<u>Sürdürülebilir Kalkınma</u> : Yerel yönetimlerce ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması ilkeleri arasında uzlaşmanın sağlanması;
14.	<u>Mal ve Hizmetler</u> : Erişilebilir, kapsamlı, kaliteli mal ve hizmet sunumunun yerel yönetim, özel sektör ya da her ikisinin ortaklığıyla sağlanması;
15.	<u>Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar</u> : Yerel doğal kaynak ve değerlerin yerel yönetimlerce, akılcı, dikkatli, verimli ve adil bir biçimde, beldede yaşayanların yararı gözetilerek, korunması ve idaresi;
16.	<u>Kişisel Bütünlük</u> : Bireyin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine, kişisel refahına yönelik kentsel koşulların oluşturulması;
17.	<u>Belediyelerarası İşbirliği</u> : Kişilerin yaşadıkları beldenin, beldeler arası ya da uluslararası ilişkilerine doğrudan katılma konusunda özgür olmaları ve özendirilmeleri;

farklılıklarına, değişik ırk ya da etnik gruplardan olmalarına bakılmaksızın, her kadın ya da erkeğin temel ihtiyaçlarının hakça karşılanmasını ifade eder. "Sürdürülebilirlik", Yerleşme bağlamında da gelecek nesillerin yaşanabilir yerleşmelere sahip olanaklarının yok edilmemesini ifade eder ki bu da "yaşanabilirlik" ilkesiyle yakından ilişkilidir. Bkz. (Göregenli, 2010).

² Kentli hakları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. (Mutlu, 2010).

18.	<i>Finansal Yapı ve Mekanizmalar:</i> Bu deklarasyonda tanımlanan hakların sağlanması için, gerekli mali kaynakları bulma konusunda yerel yönetimlerin yetkili kılınması;
19.	<i>Eşitlik:</i> Yerel yönetimlerin tüm bu hakları bütün bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayırım gözetmeden, fiziksel veya zihinsel özürlerine bakılmadan, eşit olarak sunulmasını sağlamakta yükümlü olması.

Kaynak: (www.yerelnet.org, 2010).

Avrupa Kentli Hakları Şartı'nın kapsamına bakıldığında, kent kültürünü yaşam biçimi olarak benimsemiş bilinçli kentlilerin hakları, sorumlulukları ve kent yönetimlerinden beklentileri görülecektir. Bunların gerçekleştirilmesi ise şüphesiz ki kentsel yaşam kalitesini artıracaktır.

1.3.1. Türkiye’de Kentlilik ve Kentsel Yaşam Kalitesiyle İlgili Sorunlar

Ülkemizde 1950’li yıllarla başlayan kentleşme, sorunlu bir süreç özelliği göstermektedir. Özellikle göç alan kentlerin “metropol” nitelik kazanmasıyla, buralarda çok farklı sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk günlerinden beri halkın, her türlü kişisel sorumluluktan kaçınma ve bütün ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanmasını bekleyerek, toplum hayatındaki bütün düzensizliklerin suçunu devlete yükleme eğilimi, Cumhuriyet sonrasında da devam etmiştir (Karpat, 2010). Bugün kentsel yaşam ve kentlileşmeyle ilgili mevcut sorunlar da söz konusu yapısal ve tarihsel kaynaklardan beslenmektedir.

Türkiye’de kentlileşme sürecinde ortaya çıkan sorunlar “sosyoekonomik ve mekân kaynaklı etmenler” ve “işlevsel ve yönetsel etmenler” kapsamında değerlendirilebilir.

“Sosyo-ekonomik ve mekân kaynaklı etkenler” içerisinde geçim sıkıntısı nedeniyle kente gelen bireylerin, bunu aşamamaları durumu oldukça belirleyicidir. Kentte asgari ekonomik olanaklara kavuşamayan bireyler, kentliliğe yönelik bilinç düzeyine ve yasal örgütlülüğe geçememekte, kentin sunduğu fırsatları kullanamamaktadırlar. Öte yandan ekonomik olarak yeterli güce sahip olmayan ve kent kültürünü henüz özümseyememiş kent yönetimleri, kentlerde mekânsal ve teknolojik olarak sosyo-kültürel olanakları, donatıları sunmakta yetersiz kalabilmektedirler. Bireyin ekonomik yetersizliklerine, sosyal-kültürel altyapı eksiklikleri de eklenince, kente uyum ve kentli kimliği oluşumunda isteksizlikler oluşmaktadır. Gerçekten de kentlerde bireylere, kültürel zenginlikleri ve farklılıkları paylaşabilecekleri (meydanlar, yaya yolları, konser salonları, müzeler, kültür merkezleri vb.) mekânları, streslerini atabilecekleri (spor alanları, yeşil alanlar, kent ormanları, vb.) eğlence ve dinlenme alanları sunulmadığı durumlarda kent güvenliği ve kent kimliğinin oluşumu zorlaşmaktadır (Arapkirlioğlu, 2007).

“İşlevsel ve yönetsel etkenler” ise daha çok kent yönetimlerinin kentli kimliğini geliştirme ve katılımı sağlama sorumluluklarıyla ilgilidir. Bunların başında kişilerin kente uyumu için gerekli olan sosyal ve teknik altyapıyı sağlamak; kişilerin kent yönetimine katılımını teşvik etmek ve sorumluluklarını hatırlatmak; kentliliği ve kent kültürünü pekiştirecek, zenginleştirecek sosyal ve siyasal ortamları oluşturmak; kişileri kentli hakları ve görevleri konusunda bilinçlendirmek gelmektedir (Arapkirlioğlu, 2007).

Ülkemizde başta belediyeler olmak üzere, kent yönetimlerinin “sosyo-ekonomik ve mekân kaynaklı etkenler”den kaynaklanan sorunlar üzerine yoğunlaştıkları, bu na karşılık, “işlevsel ve yönetsel etkenler”den kaynaklanan sorunları ihmal ettikleri söylenebilir.

Yukarıdaki genel etkenler kapsamında değerlendirildiğinde, Türkiye kentlerinde kent kültürü ve kentlilik bilinci konusundaki başlıca sorunlar şöyle sıralanabilir (Bkz. Tablo 3.):

Tablo 3. Türkiye’de Kentlileşme Sürecindeki Sorun Alanları ve İçerikleri

I. Kentlilik, Kente Yönelik Göç, Kültürel Çeşitlilik/Ayrışma, Kentleşme ve Sorumlu Aktif Yurttaş, Kente Aidiyet	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kentlerin özgün kimliklerini kaybetmeleri 2. Toplum içinde diyalog yetersizliği, kültürel farklılıklara karşı hoşgörü eksikliği 3. Toplumun geleneksel değerlerinin yok olmaya yüz tutması 4. Kente yönelik büyük göçlerin olması ve çeşitlilik göstermesi (kır, yurt dışı), uyum güçlüğü 5. Kapalı toplumlar yaratan yapısal oluşumlarda kültürel siteleşmenin toplumsal ayrışma ve soyutlanma yaratması
II. Kentlilik Bilinci ve Kentsel Mekân Kalitesi, Kent Güvenliği	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ortak buluşma mekânlarının yetersizliği 2. Yerel değerlere ve kaynaklara ilişkin veri tabanının yetersizliği/olmaması 3. İmar denetiminin yetersiz olması 4. Yasal-kurumsal yetersizlik ve yetki karmaşası 5. Mahalle kültürünün dinamikliğini sağlayan sokak ve meydancıkların yok olmaya yüz tutması 6. İşbirliğini, diyalogu ve ortak yaşam kültürünün geliştirilmesini engelleyen “bilimsel yerleşkeler”in kent dışında kurulması 7. Alışveriş merkezlerinin (AVM) insani, sosyal ve ekonomik ilişkileri azaltması 8. Mahalle ve pazar yerlerinde güvenliğin sağlanamaması
III. Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kentlerin korunması gereken bölümlerinin imarlı kesimlerle birlikte planlanmaları gerekliliğinin henüz anlaşılabilmesi 2. Yerel yöneticilerin kent kimliğinin korunmasında görülen ciddi ihmalleri 3. Hemşehri derneklerinin toplumsal bütünleşmeyi engellemesi ve kentsel kimliğin sürdürülebilirliğini tehdit etmesi 4. Yabancı derneklerin toplumda tehdit olarak algılanması 5. Kentte yaşayanların kentsel karar alma ve uygulama süreçlerinde katılım eksikliği 6. Kentte yaşayanların kentlerine sahip çıkma bilincine ve duyarlılığına sahip olmamaları
IV. Kentleşme ve Dezavantajlı Kesimler	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kadınların iş hayatına aktif katılımlarında güçlükler olması 2. Kadınların eğitim seviyelerinin düşüklüğü 3. Kentsel yaşamda gerçek anlamda gençlerin katılımını mümkün kılan yapıların sayıca az olması 4. Gençlerin barınma ihtiyaçlarını karşılayacak imkanların yetersiz olması 5. Gençlerin kent yaşamına katılabilmeleri için ulaşım politikalarının yetersiz olması 6. Kültür ve sanat merkezlerinde uygulanan ücretlendirme politikasının gençlerin katılımını düşürmesi 7. Gençlerin örgütlenmelerine yönelik fırsatların kısıtlı olması 8. Gençler arasında işsizlik oranlarının yüksek olması 9. Genel sağlık açısından ciddi sorunlara yol açan cinsel hastalıklar, tütün, alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi konularda gençlerin risk altında olması 10. Gerek toplum yaşantısında gerekse kente yönelik mekansal düzenleme karar ve uygulamalarında yaşlıların toplumun bütünleşik kesimi olduğu düşüncesinin unutulması 11. Engellilerin toplumda sayılarının artması 12. Engellilerin kentten kopuk bireyler haline gelmeleri
V. Kentlilik Bilinci ve Eğitim	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkında olunmasını sağlayacak eğitim eksikliği 2. Örgün eğitimde kentlilik bilincinin oluşturulmasına yönelik programların yetersizliği

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Mahalle kültürü içinde yerini bulan, eğitim, kültür ve spor merkezleri gibi teknik ve sosyal alt yapı alanının eksikliği ve eğitimlerinin yapılamaması 4. Bölgeler arasında eğitim seviyesi farklarının belirgin olması 5. Kentlerde Halk Eğitim Merkezleri'nin yetersizliği 6. Toplumun eğitim seviyesinin düklüğü ve bilgi toplumu olamaması
VI. Kentlilik Bilincinin Geliştirilmesi Aşamasında İletişim Ortam ve Araçları	
	1. Kentlilik bilincini teşvik için basın-yayın organlarının etkin biçimde kullanılmaması
VII. Kentlilik Bilinci ve Katılım	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yerel demokratik hayata katılım ve yönetim pratiklerine ilişkin göstergelerin işaret ettiği konuların belirsizliği ve veri yokluğu veya eksikliği 2. Kentte yaşayanların, yerel yönetimin kararlarından haberdar olmaması ve belediye meclis üyelerini tanımaması 3. Sivil toplum kuruluşlarının kentsel yönetime eşit ortaklar olarak katılamaması
VIII. Kültürel Miras ve Ortak Bellek	
	1. Somut kültürel mirasın tahrip edilmesi ve kaybolması

Kaynak: (Kentleşme Şurası, 2009)'dan derlenmiştir.

Kent kültürü ve kentlilik bilinciyle ilgili sorunlar, özellikle bir kente dışarıdan gelenlerin o kente uyum sağlamaları ve kentte yaşam alışkanlıklarını kazanmalarıyla ilgili sorunları ifade eder. Kırdan gelip, kentli olmayı içselleştirememiş bireylerin yaşadığı bir kentsel ortamda, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik uyumsuzluklar kültürel boşluğa ve yabancılaşmaya neden olmaktadır. Yabancılaşma ise şiddet, suç ve mafya gibi çok önemli toplumsal sorunlara neden olmaktadır. Yabancılaşmanın artışı, sorumluluk almaktan kaçınma ve aidyetsizlik gibi nedenlerle kentler, uzlaşmanın yok olduğu, huzursuzluğun arttığı, can ve mal kayıplarının yaşandığı ve ortak yaşamının zorlaştığı mekânlara dönüşmektedir. Bunun dışında kent kültürü ve kentlilik bilinci gelişmemiş bireylerin yoğun olduğu kentlerde, trafikte hoşgörüsüzlük, kentsel mobilyalara zarar verme, çevreyi kirletme ve çevre sorunlarına yol açma, kaba ve nezaketsiz davranışlar, vergi vermeme, kanun yerine kaba kuvvete başvurma vd. gibi olumsuz durumlar sıklıkla gözlemlenebilmektedir. Kentlerde ortaya çıkan bu tür sosyal ve kültürel sorunlar, topyekün tüm kent yaşamını ve ekonomi, turizm gibi sektörleri olumsuz etkileyerek, gelişme potansiyelini engellemektedir.

Halihazırda Türkiye'deki kentleşme sürecinde "taşralılık" yaygınlaşmaktadır. Özellikle kırsal göçe dayalı olarak büyük kentlerin kenar bölgelerinde hemşehrilik bağlarına göre biçimlenen gecekondu semtleri, kentlerin merkeziyle bütünleşmemektedir. Bu durum, kentin işlevsel olarak farklılaşmış çeşitli noktaları arasında karşıtıllıklara yol açmaktadır. Gecekondu bölgelerinin her biri, farklı bir kimliğe bürünüp, kentin bütününden kopmaktadır (Yılmaz, 2010). Bu durumda kentli kimliği şöyle dursun, taşralılık, kentsel mekânın da bazı özellikleriyle kendini yeniden oluşturmaktadır. "Kültürel siteleşme" de denilen bu süreç, kentte yaşayan bireylerde kente aidyetsizlik duyma, kentle duygusal ve sosyal bağlar kuramama, kentli yaşam şeklini içselleştirememe gibi sorunlara yol açarak, kültürel farklılıkları büyütme ve böylece sosyal uçurumlar yaratmaktadır (Kentleşme Şurası, 2009). Buradan hareketle kentler, "çoğulcu kültür"ün olduğu değil, "çoklu kültür"ün olduğu mekanlara dönüşmektedir.

1.4. Samsun’da Kentsel Yaşam Kalitesi

Kentsel yaşam kalitesi üzerinde nüfusun büyüklüğü ve yapısı, yerleşim alanlarının sosyo-ekonomik gelişmeleri, kentleşme oranı ve biçimi gibi faktörler doğrudan etkilidir³. Samsun’daki kentsel yaşam kalitesini değerlendirebilmek için söz konusu faktörler itibariyle kenti, içinde yer aldığı TR83 Bölgesi ölçeğinde, karşılaştırmalı olarak değerlendirmek daha açıklayıcı olacaktır.

1.4.1. Kentin Genel Özellikleri

TR83 Bölgesi’nin tek metropol kenti olan Samsun, bölgenin tamamına ve bölgenin yakın çevresine hizmet veren bir konumdadır. 1.5 milyona yaklaşan nüfusa sahip bir sahil kenti olan Samsun kıyıya paralel şekilde gelişmiştir. Kent merkezinin hemen etrafında yükseltinin de etkisiyle yeni gelişim alanları kıyıya paraleldir. Bu yeni gelişen kentsel alan içerisinde özellikle prestij alanları ve rekreasyon alanlarının da varlığından bahsetmek mümkündür. Bu gelişmenin arkasındaki tek neden elbette ki sadece doğal eşikler değildir. Sinop-Ordu karayolu ekseninde büyüyen kentin sanayi yatırımları ve üniversite gibi çekim unsurlarının yer seçimleri de etkili olmuştur. Ancak kent merkezinde kentsel kalitenin ve yaşanabilirliğin çeperlere göre oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Özellikle yüksek yoğunluklu yapılaşma ile sosyal ve teknik altyapıdaki yetersizlikler kentin merkezinde yaşam kalitesinin önündeki en büyük engellerdir (OKA, 2011).

Samsun ili genellikle kozmopolit bir toplumsal dokuya sahiptir. Kozmopolit yapının oluşmasında iki temel etken vardır. Bunlardan ilki; 1923 yılında gerçekleşmiş olan nüfus mübadelesinde Yunanistan’dan yaklaşık 22 bin müslümanın Samsun’a yerleştirilmesidir. Diğer etken ise 1970’li yıllardan sonra bir çekim merkezi haline gelen Samsun’a bölgedeki farklı illerden yoğun göçün olmasıdır.

Kentin eski bir yerleşim yeri olması; Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde Rumlar, Fransızlar, Belçikalılar, Amerikalılar ve Ruslar’ın ticaret için kentte bulunuşu; mübadiller ve çevre illerden alınan göçler, Samsun’a, zengin kültüre sahip bir kent niteliği kazandırmıştır.

1.4.2. Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

1.4.2.1. Demografik Özellikler

Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinden oluşan “TR83 Bölgesi”nin toplam nüfusu 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında 886.283 iken 1960 yılında 1.795.862’ye, 2000 yılında 2.999.460’a çıkmış, 2009 yılında ise nüfus 2.739.487’ye düşmüştür (OKA, 2011). TR83 Bölgesi’nde yıllar itibariyle en yüksek nüfus miktarı Samsun’da olmuştur (Bkz. Tablo 4.).

³ Kentsel yaşam kalitesinin belirlenmesi konusunda çeşitli ölçütler kullanılmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) bu konuda kullandığı ölçütler; demografik değişkenler, istihdam değişkenleri, eğitim değişkenleri, sağlık değişkenleri, sanayi değişkenleri, tarım değişkenleri, mali değişkenler ve diğer refah değişkenleri olarak sıralanmaktadır.

Tablo 4. TR83 Bölgesi İllerinin Yıllara Göre Nüfus Gelişimi

	Amasya	Çorum	Samsun	Toka	TR83
1965	285.729	485.567	755.946	495.352	2.022.594
1970	307.025	518.366	821.183	540.855	2.187.429
1975	322.806	547.580	906.381	599.166	2.375.933
1980	341.287	571.831	1.008.113	624.508	2.545.739
1985	358.289	599.204	1.108.710	679.071	2.745.274
1990	357.191	609.863	1.158.400	719.251	2.844.705
2000	365.231	597.065	1.209.137	828.027	2.999.460
2007	328.674	549.828	1.228.959	620.722	2.728.183
2008	323.675	545.444	1.233.677	617.158	2.719.954
2009	324.268	540.704	1.250.076	624.439	2.739.487

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Tablo 4.'te illere ve yıllara göre nüfusun artışına bakıldığında Samsun en fazla nüfusa sahip il iken bunu sırasıyla Tokat ve Çorum izlemektedir. Samsun'un nüfusu 1965 yılından itibaren düzenli şekilde artmıştır.

TR83 Bölgesi'ndeki illerin kır kent nüfus dağılımları da Tablo 5.'te görülmektedir.

Tablo 5. TR83 Bölgesinde Kent ve Kır Nüfusu (2000-2009).

TR83 Bölgesi İlleri	Şehir Nüfusu		Köy Nüfusu	
	20	2009	2000	2009
Amasya	196.621	205.310	168.61	118.95
Çorum	311.897	350.477	285.16	190.22
Samsun	635.254	802.011	573.88	448.06
Tokat	401.762	356.246	426.26	268.19
TR83	1.545.534	1.714.044	1.453.926	1.025.443
Türkiye	44.006.274	54.807.219	23.797.653	17.754.093

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Kent ve kır nüfus miktarı bakımından bakıldığında genel olarak bütün illerde kent nüfusu yükselirken kır nüfusu düşmektedir. Ancak kent/kır nüfus değişim oranları bakımından Samsun'un diğer illere göre daha hızlı bir değişim süreci içinde olduğu görülmektedir.

Tablo 6. incelendiğinde toplam 50 ilçe arasında en büyük ilçenin Samsun'un İlkadım ilçesi olduğu, bunu Çorum merkez, Tokat merkez ve Samsun'un Bafra ve Çarşamba ilçelerinin izlediği görülmektedir. Öte yandan genel olarak Samsun'un ilçeleri itibariyle dikkat çekici bir nüfusa sahip olması, kentin metropol niteliğini ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 6.).

Tablo 6. TR83 Bölgesi Bazı İlçe Nüfusları, (2009).

İlçe	Nüfusu	İlçe	Nüfusu
İlkadım	311.88	Zile	65.245
Çorum Merkez	252.19	Niksar	64.930
Tokat Merkez	182.57	Sungurlu	61.210
Bafra	145.39	Tekkeköy	49.462
Çarşamba	138.52	Suluova	47.448
Amasya Merkez	132.01	Havza	45.933
Atakum	116.50	Reşadiye	45.436
Veziroğlu	105.89	Osmancık	45.080
Erbaa	97.561	Iskilip	40.289
Canik	89.758	Alaca	38.628
Turhal	87.233	Taşova	33.621
Terme	77.178	Alaçam	30.351
Merzifon	68.950	Zile	65.245

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011)'den derlenmiştir.

Bölgede nüfus yoğunluğu en fazla olan il km²'ye 138 kişi ile Samsun olup, bölgede Türkiye ortalamasının üstünde bir yoğunluk oranı söz konusudur.

Tablo 7. TR83 Bölgesinde Yıllara Göre Nüfus Yoğunluğu

	Nüfus Yoğunluğu					
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
2000	64	47	133	83	80	88
2007	58	43	135	62	73	92
2008	57	43	136	62	72	93
2009	57	42	138	63	73	94

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Samsun'da nüfusun en yoğun olduğu ilçeler İlkadım, Canik ve Atakum ile Tekkeköy, Çarşamba ve Salıpazarı ilçeleridir (OKA, 2011).

Çalışan kişilerin bakmakla yükümlü olduğu (0-14 ile 65 yaş üstü) kişi sayısını ifade eden bağımlı nüfus oranı⁴, kentlerin gelişmişlik dereceleri hakkında fikir veren bir ölçüttür. Yaş grubu-bağımlılık oranlarının TR83 Bölgesindeki durumu Tablo 8.'deki gibidir:

Tablo 8. TR83 Bölgesinde Yaş Bağımlılık Oranları(%)

	0-14 Yaş Bağımlılık				65+ Yaş Bağımlılık				Toplam Yaş Bağımlılık			
	1980	1990	2000	2009	1980	1990	2000	2009	1980	1990	2000	2009
Amasya	66,49	54,00	40,51	32,65	9,16	7,73	12,13	16,84	75,65	61,74	52,64	49,5
Çorum	77,64	64,68	48,43	35,55	10,37	9,19	13,40	16,9	88,01	73,86	61,83	52,5
Samsun	76,94	62,54	47,85	36,04	8,64	6,87	10,14	12,71	85,58	69,41	57,99	48,8
Tokat	78,41	65,38	51,60	37,22	8,46	7,19	9,65	14,4	86,87	72,56	61,25	51,6
TR83	75,97	62,57	48,05	35,81	9,05	7,55	10,90	14,4	85,03	70,11	58,95	50,2
Türkiye	69,67	57,36	46,27	38,79	8,45	7,06	8,83	10,46	78,12	64,42	55,10	49,3

⁴ Bağımlı nüfus oranının düşük olması ekonomik değer üretme potansiyeli olan nüfusun çokluğunu (gelişmişliği), oranın % 50 olması ise çalışma çağındaki 1 kişinin, 1 çocuk veya yaşlı çalışarak desteklediği bir dengeyi varlığını gösterir. Kentlilik bakımından ise bağımlı nüfus oranının düşüklüğü, kırdan kente sadece "çekirdek aile" olarak göç edenlerin oranı hakkında fikir vericidir.

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Tablo 8.'de görüldüğü üzere TR83 Bölgesi'nde toplam bağımlılık oranı en yüksek olan il yüzde 52,5 ile Çorum, en düşük olan il ise yüzde 48,8 ile Samsun'dur. Hatta Samsun'daki toplam bağımlılık oranı Türkiye ortalamasından daha düşüktür. Bu durum, ekonomik ve sosyal olanaklar bakımından bölgesinde Samsun'un bir cazibe merkezi olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkemizde kırdan kente göçe dayalı kentleşme sürecinin ortaya koyduğu gerçeklerden birisi de kırdaki "geniş aile yapısı"nın yerini kentlerde "çekirdek aile" yapısının almasıdır. Bir diğer deyişle, kırsal göç sürecinde daha çok karı-koca ve çocuklar yer almakta, büyük aile bireyleri kırdan kalmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi bölgede de hanehalkı büyüklüğü azalma eğilimindedir (Bkz. Tablo 9.).

Tablo 9. TR83 Bölgesinde Toplam Nüfusa Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü

	1980	1985	1990	2000	2009
Amasya	5,6	5,4	5,2	4,5	3,68
Çorum	5,5	5,4	5,1	4,4	3,71
Samsun	5,8	5,6	5,3	4,6	4,04
Tokat	5,8	5,7	5,7	5,6	4,04
TR83	5,7	5,6	5,4	4,8	-
Türkiye	5,2	5,2	5,0	4,5	3,97

Kaynak: (YHGP, 2006;TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

2009 yılında Türkiye'de ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,97'dir. Bu oran, kentsel alanlarda 3,9, kırsal alanlarda 4,2'dir. Bölgede 2009 yılındaki kırsal ve kentsel hanehalkı büyüklükleri Amasya'da 3,88/3,56, Çorum'da 3,76/3,68, Samsun'da 4,67/3,76 ve Tokat'ta 4,25/3,9 olmuştur (OKA, 2011). Anlaşıldığı üzere Samsun'da yıllar itibariyle hane halkı büyüklüğünde düşme eğilimi vardır. Bu durum, kente yönelik göç potansiyelini ortaya koyar niteliktedir.

Kırdan kente göç olgusu, TR83 Bölgesi'ndeki illerden bölge dışına, iş, eğitim ve sosyal olanakların daha gelişmiş olduğu şehirlere doğru yaşanmaktadır. Tablo 10.'da görüldüğü gibi bölgenin verdiği göç, aldığı göçten fazla, dolayısıyla net göçü eksi değerdedir.

Tablo 10. TR83 Bölgesinin Net Göç Hızı

	Net Göç Hızı (Binde)	
	2008	2009
Amasya	-7,76	-5,1
Çorum	-15	-16,6
Samsun	-4,23	-0,6
Tokat	-10,15	-2,5
TR83	-8,16	-4,7

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Bölge içindeki iller arasında 2008 ve 2009 yıllarındaki net göç hızına bakıldığında aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farkın en fazla Çorum'da, en az Samsun'da olduğu görülmektedir.

Bölgedeki illerin aldıkları ve verdikleri göç dağılımı benzerlik göstermektedir. Bölge göçleri daha çok Ankara ve İstanbul yönelimlidir. Samsun’da verilen göç İstanbul ve Ankara yönelimlidir. Alına göç ise (“Resmi görev” gibi nedenlerle İstanbul ve Ankara’dan gelenler dışında) TR83 bölgesi ile Karadeniz Bölgesi kentlerindedir.

Tablo 11. TR83 Bölgesinde Alınan ve Verilen Göçün Dağılımı (2008-2009).

	Alınan Göç		Verilen Göç	
AMASYA	İstanbul	2.828	İstanbul	3.697
	Ankara	1.182	Ankara	1.561
	Samsun	1.148	Samsun	1.111
	Tokat	748	Tokat	808
	Çorum	693	İzmir	563
	İzmir	361	Çorum	507
	Bursa	257	Bursa	329
	Toplam	11.533	Toplam	13.187
ÇORUM	Ankara	3.397	Ankara	10.028
	İstanbul	2.395	İstanbul	3.272
	Amasya	507	İzmir	717
	Samsun	472	Amasya	693
	İzmir	435	Samsun	628
	Yozgat	353	Antalya	498
	Tokat	237	Tokat	372
	Toplam	13.672	Toplam	22.699
SAMSUN	İstanbul	10.988	İstanbul	11.728
	Ordu	3.450	Ankara	3.834
	Ankara	2.479	Bursa	2.533
	Bursa	1.749	Ordu	2.526
	Tokat	1.445	Amasya	1.148
	Amasya	1.111	Tokat	963
	Çorum	628	Çorum	472
	Toplam	38.874	Toplam	39.581
TOKAT	İstanbul	17.898	İstanbul	17.185
	Ankara	2.067	Ankara	2.962
	Samsun	963	Samsun	1.445
	Amasya	808	İzmir	1.194
	Kocaeli	784	Amasya	748
	Çorum	372	Çorum	287
	Toplam	32.655	Toplam	34.213

Kaynak: (TÜİK, 2010’dan akt. OKA, 2011).

Göç verileri incelendiğinde göç ile nüfusun önemli bir kısmının bölge dışına çıktığı görülür. Bu durumun nedenleriyle ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri olan “İllerin Gelişmişlik Sıralaması Üzerine Nüfus Verileri ile Yaklaşımlar” (Kabalıcı; Üyetürk; Aşıcı, 2011) ile illerin yeterlilik düzeyi⁵, çekim düzeyi⁶ ve gelişmişlik düzeyleri⁷ hesaplanmıştır (Bkz. Tablo

⁵ Yeterlilik Düzeyi; Bir A ilinde nüfusa kayıtlı olup da, yine A ilinde ikamet edenlerin oranını vermektedir.

⁶ Çekim Düzeyi; Başka bir ilde nüfusa kayıtlı olup, A ilinde ikamet edenlerin oranı ilgili A ilinin çekim düzeyini gösterir.

12.).

Tablo 12. TR83 Bölgesinde Yeterlilik, Çekim ve Gelişmişlik Sıralamaları (2009).

	Yeterlilik Düzeyi	Çekim Düzeyi	Gelişmişlik Düzeyi
Amasya	59	35	52
Çorum	63	77	68
Samsun	41	39	43
Tokat	60	67	61

Kaynak: (Kabalıcı vd., 2009'dan akt. OKA, 2011).

Tablo 12.'de "yeterlilik düzeyi" bakımından Samsun'un diğer illerden geride olması, Samsun'un geçmiş yıllarda aldığı yoğun göçün etkisini ve dolayısıyla Samsun dışından gelen kent sakinlerinin (kozmpolitliğin) fazlalığını göstermektedir. "Çekim düzeyi" bakımından yine Samsun'un genel olarak Bölgedeki illerin gerisinde olması, son yıllarda Samsun'a göç edenlerin daha az oranda olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan 81 il içindeki "gelişmişlik düzeyi sıralaması"nda Samsun'un TR83 Bölgesi illeri içinde ilk sırada yer alması, geçmiş yıllardaki yoğun göçün, gelişme potansiyeline dönüştürüldüğünü göstermektedir. Tüm bunlar bir arada değerlendirildiğinde; Samsun'a göç, eski hızını kaybetmiş ve göçle gelenler Samsun'un gelişme sürecine entegre olmaya başladığı söylenebilir.

Türkiye'de "İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri" adlı çalışmada (DPT, 2008'den akt. OKA, 2011) göçün en büyük nedenlerinin erkekler için iş arama/bulma ve tayin/atama olduğunu, kadınlar için ise evlilik ve eğitim olduğunu göstermektedir. Buna göre TR83 Bölgesindeki illerden diğer illere olan göç nedenleri Tablo 13.'deki gibidir:

Tablo 13. TR83 Bölgesinde Göç Sebepleri (1995-2000, %).

	İş Arama/ Bulma	Tayin/ Atama	Hanehalkı Fertlerinden Birine Bağımlı Göç	Eğitim	Evlilik	Deprem	Güvenlik	Diğer	Bilinmeyen
Amasya	21,98	16,39	26,35	11,33	9,54	0,16	0,23	12,80	1,23
Çorum	28,17	9,32	26,24	11,46	11,03	0,11	0,25	12,12	1,30
Samsun	27,06	11,72	24,44	12,40	9,31	0,08	0,25	13,54	1,19
Tokat	28,85	9,23	28,60	9,69	9,87	0,09	0,24	12,34	1,09

Kaynak: (Kocaman, 2008'den akt. OKA, 2011).

Tablo 13.'te görüldüğü gibi bütün illerde olduğu gibi Samsun'dan göçün temel sebebi "iş bulma" olarak görülmektedir. Bu durum, Samsun'un her ne kadar bölgesinde bir çekim merkezi olarak görünse de kendi merkezi itibarıyla "yeterlilik düzeyi"nin düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

⁷ Gelişmişlik Düzeyi; A ilinin yeterlik ve çekim düzeylerinin toplamının 81 ilin yeterlik ve çekim düzeylerinin toplamına yüzdesel oranını vermektedir.

Tablo 14. Samsun İlinde İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller (2010).

	Sayı	Oran(%)
Samsun'da İkamet Eden Samsunlular	1.052.026	84,08
Ordu	39.601	3,17
Trabzon	36.218	2,89
Amasya	12.578	1,01
Giresun	11.684	0,93
Rize	10.640	0,85

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. Samsun Valiliği, 2010).

2010 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 1.251.693 kişi olan Samsun il nüfusunun %84,08'i Samsun nüfusuna kayıtlıdır. Tablo 14.'e göre bölgesinde çekim merkezi olan Samsun'a en çok göç sırasıyla Ordu, Trabzon, Amasya, Giresun ve Rize'den olmaktadır. Bu illerden gerçekleşen 111.000 kişiden oluşan toplam göç, Samsun nüfusunun yaklaşık %9'una karşılık gelmektedir. Öte yandan söz konusu göçün il geneline değil, ağırlıklı olarak 567.000 kişilik nüfusa sahip kent merkezine yönelik olduğu varsayılırsa, göç oranının yaklaşık %20 olduğu, yani Samsun kent nüfusunun 1/5'i olduğu görülür. Dolayısıyla, dışarıdan göçün, kentsel nüfus içinde hatırı sayılır bir oranda olduğu söylenebilir.

Tablo 15. TR83 Bölgesinde Bitirilen Eğitim Düzeyi Oranları (15+ yaş, 2009).

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
İlkokul mezunu	41,98	42,49	39,87	39,51	40,57	36,61
İlköğretim mezunu	12,12	13,25	12,98	13,29	13	12,50
Ortaokul veya dengi mezunu	5,09	3,94	4,39	4,29	4,36	5,53
Lise veya dengi mezunu	18,69	14,21	17,69	16,55	16,87	20,52
Yüksekokul veya fakülte mezunu	7,69	5,93	7,37	6,34	6,89	8,54
Yüksek lisans mezunu	0,23	0,19	0,28	0,23	0,25	0,55

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Bitirilen eğitim düzeyi bakımından TR83 Bölgesi'ndeki oranlar Türkiye ortalamalarına yakındır. Tablo 15.'e göre bu konuda Samsun ile bölge illeri arasında oransal farklılıklar fazla değildir ve hatta bazı eğitim kademelerinde Samsun'un durumu daha kötüdür.

TR83 Bölgesinde eğitim durumuna göre göç değerlendirildiğinde; dışarıya göç edenlerin görece eğitilmiş; bölgeye göç edenlerin ise görece daha az eğitilmiş olduğu söylenebilir. Nitekim OKA'nın tespitlerine göre bölgeye gelen insanların eğitimlerinin daha çok ilköğretim/ilköğretim ve lise; bölge dışına göç edenlerin ise ilköğretim/ilköğretim ve lisenin yanısıra yüksekokul/fakülte mezunlarından oluşmaktadır (OKA, 2011).

1.4.2.2. Ekonomik Nitelikler

Ülkemizde kırdan kente göçü tetikleyen en önemli sebep ekonomik niteliklidir. Bir kentte istihdam olanaklarının fazlalığı, doğal olarak kırsal nüfusu kendisine çekecektir. TR83 Bölgesi itibarıyla bakıldığında Samsun, bu konuda bir cazibe merkezi olarak görünmektedir (Bkz. Tablo 16.).

Tablo 16. Bölge Ana Ürün Üretimlerinde İşgücü İhtiyacı (işgünü/yıl) (1995).

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Bitkisel Üretim	9.196.020	11.764.661	25.515.744	11.760.292	58.236.717	670.161.881
Hayvansal Üretim	3.954.830	5.770.151	9.294.448	8.064.515	27.083.944	352.122.386

Kaynak: (Dernek, 1998'den akt. OKA, 2011).

Tablo 16.'da Samsun'da hem bitkisel üretim hem de hayvansal üretim alanındaki işgücü ihtiyacının, diğer kentlerden oldukça fazla olduğu görülmektedir. Samsun'da tarımsal ve hayvansal üretim dışında su ürünleri ve ormancılık ürünlerinin payı da diğer illerden yüksektir (OKA, 2011).

Kentleşmenin itici güçlerinden birisi de sanayileşmedir. TR83 Bölgesi'nde sanayi sektörünün il GSYİH'sinden aldığı payın en yüksek olduğu il Tokat iken onu Samsun, Çorum ve Amasya izlemektedir (Bkz. Tablo 17.).

Tablo 17. Sanayi Sektörünün İller, Bölge ve Türkiye GSYİH'si Payları (1987-2001).

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
1987	10,7	9,4	16,2	25,2	15,7	25,8
1988	12,9	9,9	21,4	34,1	20,6	27,0
1989	12,7	8,8	15,1	37,2	18,2	27,1
1990	9,6	8,4	15,4	32,6	16,6	25,5
1991	10,3	9,7	15,4	45,2	21,4	25,9
1992	8	11,5	15,1	44,4	20,6	25,6
1993	10,8	11,9	16,9	37,1	19,7	24,5
1994	10,2	11,6	15,4	40,9	20	26,4
1995	9,8	11	16	32,7	17,7	26,3
1996	9	9,5	18,6	32	18,2	25,2
1997	8,6	10,2	16,9	37	18,8	25,3
1998	7,9	9,6	16,8	32,2	17,7	22,9
1999	8,9	9,6	15,5	31,7	17,1	23,2
2000	7,2	9,4	16,3	33,7	17,8	23,3
2001	7,7	10,6	15,2	39,6	19,4	25,7

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Genel olarak imalat, enerji ve madencilik alt sektörlerinden oluşan sanayi sektöründe 2004 yılı itibariyle toplam çalışan sayısı 48.049 kişidir. Bölgede imalat sanayinde istihdam edilenlerin sayısının yıllar itibariyle arttığı gözlenmektedir. Bu artış eğiliminin Samsun'da diğer illere göre daha fazla olması dikkat çekicidir (Bkz. Tablo 18.).

Tablo 18. TR83 Bölgesinde Sanayi Alt Sektörlerinde Girişim Sayısı (2009).

	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz, su
Amasya	25	1.196	15
Çorum	36	2.536	12
Samsun	43	5.304	6
Tokat	29	2.169	9
TR83 Bölgesi	133	11.205	42

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Tablo 18.'de sanayi alt sektörleri bakımından Samsun'daki girişimci sayısının diğer illerden fazla oluşu, Samsun'un aynı zamanda kentleşmenin itici gücü olan sanayileşme bakımından da cazibe merkezi olduğunu ortaya koymaktadır.

1.4.2.3. Kentsel Yaşam Kalitesi

1.4.2.3.1. Kentleşme ve Kentsel Yaşanabilirlik

TR83 Bölgesi'nde kentleşme büyük oranda coğrafya ve fiziksel şartlarına göre biçimlenmiştir. Karadeniz'e paralel uzanan dağlar ve bölgeden geçen Kızılırmak ve Yeşilirmak ile bunların oluşturduğu havzalar, ovalar ve vadiler yerleşme deseninin oluşmasında etkili olmuştur. Bölge gelişmesindeki bir diğer faktör, bölgenin ulaşım altyapısıdır. Bu çerçevede önemli ulaşım koridorlarının bölgeye etkisi oldukça fazladır (OKA, 2011). Bölgedeki kentleşme ve yerleşmeyi belirleyen bu faktörlere göre Samsun, kentsel işlevleri, hizmet çeşitliliği, limanları ve uluslararası havaalanı ile TR83 Bölgesi'nin merkezi kentidir. Nitekim Samsun, DPT'nin sınıflama ölçütüne⁸ göre bölge metropolü kimliğine sahip 5. kademe yerleşim merkezidir (OKA, 2011).

TR83 Bölgesi itibariyle kentli nüfusun önemli bir bölümü Samsun ve ilçelerinde bulunmaktadır (OKA, 2011). Nitekim Samsun, Bafra, Çarşamba ve Terme kentlerindeki yığılmalar, bölgenin diğer kentlerinden ve ilçelerinden daha dikkat çekici oranlardadır.

Öte yandan bölge kentleşmesi, Türkiye'deki eğilime paralel olarak, 1950-90 arasında aldığı kırsal göçle hızlanmış, ancak 1990'lardan sonra büyük kentlere doğru verdiği göçle görece yavaşlamıştır. Özellikle Samsun kentleşmesi üzerinde oldukça etkili olan bu sürecin temel nedeni, söz konusu dönemlerde tarımsal gelirlerin düşmesi ve sanayinin yeterince istihdam yaratamamasıdır.

TR83 Bölgesi'ndeki kentleşme oranları, Türkiye'deki kentleşme oranının altındadır. Bölgede kentleşme oranı en düşük olan il Tokat iken daha yüksek kentleşmeye sahip olan Çorum, Samsun ve Amasya'nın oranları da birbirine yakındır (Bkz. Tablo 19.).

Tablo 19. TR83 Bölgesinde Yıllara Göre Kentleşme Oranları (%)

	1980	1985	1990	2000	2009
Amasya	37,5	41,5	41,5	53,8	63,3
Çorum	29,3	33,4	33,4	52,2	64,8
Samsun	34,2	36,9	36,9	52,5	64,2
Tokat	32,1	36,2	36,2	48,5	57,1
TR83	33,0	53,0	36,6	51,5	62,6
Türkiye	43,9	43,9	53,0	64,9	75,5

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

TR83 Bölgesi'nin son otuz yıllık dönemde kentleşme oranının iki kat arttığı görülmektedir. Tablo 19.'da görüldüğü gibi Samsun'daki son 30 yıllık kentleşme oranı da 2 kata yakın artmıştır. Samsun'daki yüksek kentleşme hızı, İlkadım, Atakum, Canik ve Bafra gibi kentleşme oranı yüksek olan ilçelerin varlığı ve bölgenin hizmet merkezi olmasından

⁸ Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1982 yılında yaptığı "Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi" çalışmasına göre bölgede 5 kademe yerleşim merkezi bulunmaktadır (OKA, 2011). Bu sınıflandırma, 7 kademedan oluşmaktadır ve en gelişmiş kademe 7 olarak belirlenmiştir.

kaynaklanmaktadır. Bu durum, Samsun'un 1980'dan sonra hızlanan kırsal göç olgusunun ve ekonomik gelişmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Nitekim Bölge içinde Samsun'daki nüfus yoğunluğu da bu durumu destekler niteliktedir (Bkz. Tablo 20.).

Tablo 20. TR83 Bölgesinde Nüfus Yoğunluğu, Oranı ve Artış Hızı (2008-2009).

	Nüfus Yoğunluğu kişi/km ²	Kentleşme Oranı	Yıllık Nüfus Artış Hızı Binde
Amasya	57	63,3	1,8
Çorum	42	64,8	-8,7
Samsun	138	64,2	13,2
Tokat	63	57,1	11,7
TR83	73	62,6	7,2
Türkiye	94	75,5	14,5

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Tablo 20.'de görüldüğü üzere Samsun, kentleşme bakımından TR83 Bölgesi'ndeki ortalamaya çok yakın bir oranda iken nüfus yoğunluğu bakımından TR83 Bölgesi'ndeki ortalamanın çok üstündedir. Bu durum, Samsun'a yoğun ve hızlı göç olduğunu ortaya koyan bir başka göstergedir.

Kentleşme hızı ve nüfus yoğunluğu oranlarındaki artış, bir bölgedeki inşaat sektörünün canlı olmasını ve bina yapımının çoğalmasına yol açar. 1992-2001 yılları arasında TR83 Bölgesi'ndeki inşaat sektörü GSYİH'nin %45'i Samsun'da ortaya çıkmıştır (OKA, 2011). 2010 yılı itibariyle tamamen ve kısmen biten inşaatları⁹ gösteren Tablo 21.'de Samsun'daki bina sayısı görülmektedir.

Tablo 21. Samsun'da Tamamen veya Kısmen Biten Bina Sayısı (2010).

		Türkiye	Samsun
İkamet İçin	A	132.589	3.059
	B	166.999.697	5.544.341
	C	858.143	26.107
İkamet Dışı	A	18.889	305
	B	32.766.251	697.956
	C	4.429	29
TOPLAM		200.779.998	6.271.799

A. Bina Sayısı **B.** Yüzölçümü(m²) **C.** Daire Sayısı

Kaynak: (Samsun Valiliği, 2011)'den derlenmiştir.

Tablo 21.'de Samsun'daki bina sayısının, Türkiye'ye göre hatırı sayılır oranlarda olduğu tespit edilmektedir. Bu durum, kentleşmenin hızını ortaya koymaktadır.

Kentsel ve kırsal alanda altyapının güçlendirilmesi ile tüm nüfusun yararlanabileceği güvenilebilir içme/kullanma suyu, kanalizasyon, elektrik, ulaşım, haberleşme ağlarının oluşturulmasında ve kırsal alanda üretimi güçlendirmek için yapılan sulama ve drenaj çalışmalarında son yıllarda bölgede önemli gelişmeler olmuştur.

⁹ Söz konusu inşaatlar; ikamet amaçlı binalar ile ikamet amaçlı binalar dışındaki binaların (otel, kamu, sanayi işletmeleri vs. Binaların) toplamından oluşmaktadır.

Samsun, kentsel alanda su temini bakımından TR83 Bölgesi illeri içinde görece iyi durumdadır (Bkz. Tablo 22.).

Tablo 22. TR83 Bölgesi Belediyelerince Kullanılan İçme ve Kullanma Suyu Verileri

BÖLGE ADI	Türkiye	TR83	Samsun	Tokat	Çorum	Amasya
İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı (%)	99	99	99	99	100	100
Belediyeler tarafından temin edilen günlük su miktarı (litre/kişi- gün)	215	264	295	273	192	256
Belediyeler tarafından temin edilen içme ve kullanma suyu miktarı (1000 m ³ /yıl)	4557074	183770	88963	46469	26306	22032
Belediyelerde içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen yüzey suyu miktarı (1000 m ³ /yıl)	2220421	64308	56578	240	6704	786
Belediyelerde içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen yeraltı suyu miktarı (1000 m ³ /yıl)	2336295	119461	32385	46228	19602	21246
Su temini için belediyelerin toplam yatırım harcamaları (TL)	1.327.023.227	23.449.507	16.881.095	2.494.919	3.810.325	263.168

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Bununla birlikte kanalizasyon altyapısı bakımından Samsun, diğer illerden görece daha geridedir.

Tablo 23. TR83 Bölgesinde Belediyelerin Kanalizasyon Sistemleri Durumu

	Kanalizasyon Şebekesi		
	Belediye Sayısı	Belediye Nüfusu	Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)
Amasya	13	185.54	86,2
Çorum	26	313.56	87,6
Samsun	23	634.02	79,1
Tokat	71	582.55	87,4

Kaynak: (YHGP, 2006'dan akt. OKA, 2011).

Kanalizasyon altyapısı bakımından Samsun'un bölgedeki diğer illerden daha geride olması, arazi ve topografik koşulların yanısıra yoğun göçe paralel olarak gerçekleşen hızlı kentleşmeye de bağlanabilir.

Kentsel yaşam kalitesinin önemli bir göstergesi olan sağlık alanında Samsun, TR83 Bölgesi'nde en fazla olanakların olduğu kenttir (Bkz. Tablo 24.).

Tablo 24. TR83 Bölgesi'nde Hastane ve Yatak Sayıları, (2007).

	Toplam		Kamu		Özel	
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
Amasya	6	960	6	960	-	-
Çorum	16	1.827	15	1.779	1	48
Samsun	20	4.190	17	4.060	3	106
Tokat	15	1.715	14	1.668	1	-
TR83	57	8.692	52	8.467	5	225
Türkiye	1.276	184.983	911	166.988	365	17.995

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Tablo 24.'te toplam hastane ve yatak sayısı bakımından Samsun'daki olanakların, TR83 Bölgesindeki olanakların yaklaşık yarısına yakın olduğu görülmektedir.

Çevre sorunları, kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen en önemli unsurlardan birisidir. Kentlerdeki yaşam kalitesi bağlamında çevre sorunlarıyla ilgili politikaları yansıtan göstergelerden birisi katı atık hizmetleridir.

Tablo 25. TR83 Bölgesinde Verilen Katı Atık Hizmeti (2008).

İller	Toplam Nüfus	Katı Atık Toplama Hizmeti Verilen			Toplanan Atık	
		Belediye Sayısı	Belediye Nüfusu	Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	Atık Miktarı (Ton / Yıl)	Kişi Başı Miktar
Amasya	328.67	2	232.866	%70,85	128.085	1,5
Çorum	549.82	3	370.347	%67,36	157.049	1,1
Samsun	1.228.9	5	815.596	%66,36	291.599	0,9
Tokat	620.72	7	461.044	%74,28	169.996	1,0
TR83	2.728.1	18	1.879.853	%68,90	746.729	1,0
Türkiye	70.586.	312	57.800.347	%81,89	24.360.863	1,1

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Tablo 25.'e bakıldığında, Samsun'da katı atık hizmeti bakımından bölge ortalamasının üstünde bir durum beklenirken, durumun böyle olmadığı görülmektedir. Bunun, Samsun'un büyükşehir olması ve dolayısıyla katı atık hizmetlerinde görece daha fazla aksamalara uğramasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kentsel yaşam kalitesinin bir diğer unsuru olan kültür açısından Samsun'daki gelişmelerin görece iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Kent kültürünü en iyi yansıtan çeşitli öğeler itibariyle TR83 Bölgesi'ndeki durum Tablo 26.'dadır.

Tablo 26. TR83 Bölgesi'nde Kültür (2008).

	Müze Ziyaretçi Sayısı	Halk Kütüphanesinden Yararlanan Sayısı	Tiyatro Seyirci Sayısı	Sinema Seyirci Sayısı	Bölgedeki Yerel Matbaa Sayısı
Amasya	107.344	93.887	-	38.180	32
Çorum	31.962	528.381	8.050	127.760	38
Samsun	27.063	412.300	123.310	418.911	87
Tokat	9.520	231.527	2.000	79.774	34
TR83	175.889	1.266.095	133.360	664.625	191
Türkiye	12.422.148	19.034.750	3.380.214	31.132.231	8.164

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011)'den derlenmiştir.

Tablo 26.'da Samsun'un kent kültürü bakımından bölgede görece iyi bir düzeyde olduğu görülmektedir.

Güvenlik, kentsel yaşam kalitesinin en önemli göstergelerinden bir diğeridir. Bir kente ait suç verileri, o kentin güvenliği hakkında fikir verir.

Tablo 27. Samsun'da Yıllara Göre Hükümlü Sayısı (2007-2008).

	2007	2008	Değişim (%)
Türkiye (Toplam)	127.304	76.607	-39,82
Samsun (Toplam)	2.161	1.371	-36,56

Kaynak: (Samsun Valiliği, 2011)'den derlenmiştir.

Samsun'da suç oranlarındaki azalma ve dolayısıyla kentsel güvenliğin artış oranı Türkiye'deki ortalaya yakındır. Yıllar itibariyle suç oranlarının azalmakta oluşu, kentsel yaşam kalitesi bakımından olumlu bir durumdur.

Kentsel yaşam kalitesini belirleyen ölçütlerden birisi olan enerji kullanma kapasitesi bakımından Samsun'un Bölge illeri arasında ilk sırada olduğu görülür (Bkz. Tablo 28.).

Tablo 28. TR83 Bölgesinde Elektrik Tüketim Kapasitesi

BÖLGE ADI	Türkiye	TR83	Samsun	Tokat	Çorum	Amasya
Toplam tüketim (MWh)	161.947.528	3662901	1959868	604610	659109	439313
Resmi daire (MWh)	7344252	165994	98843	30373	20970	15808
Sanayi işletmesi (MWh)	74.850.263	1426977	802636	181522	274770	168048
Ticarethane (MWh)	23.903.332	418524	229576	71698	76733	40518
Mesken (MWh)	39.583.598	1221867	637952	225611	202115	156189
Tarımsal sulama (MWh)	4730976	91420	45074	10312	14787	21248
Şantiye (MWh)	-	-	-	-	-	-
Sokak aydınlatma (MWh)	3970228	171924	76959	35976	28453	30536
Diğer (MWh)	7564880	166195	68829	49119	41281	6966
Kişi başına toplam elektrik tüketimi (KWh)	2264	1347	1589	980	1208	1357
Kişi başına sanayi elektrik tüketimi (KWh)	1047	525	651	294	504	519
Kişi başına mesken elektrik tüketimi (KWh)	553	449	517	366	371	483

Kaynak:(TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011).

Samsun, kişi başına toplam elektrik enerjisi tüketimi bakımından TR83 Bölgesi ortalamasının üzerinde yer almaktadır.

TR83 Bölgesi ulaşım altyapısı itibariyle Samsun'un merkezi nitelikte olduğu görülür. Karayollarında gerek mal gerekse insan taşımacılığı bakımından Samsun, bölgede çekim merkezidir. Yük taşımacılığında trafiğin başlangıç noktası göz önünde bulundurulduğunda Samsun, önemli bir üretim merkezidir (OKA, 2011). Samsun kent merkezi sahip olduğu lojistik potansiyelin de etkisiyle, yük ve insan taşımacılığında bölgede önemli bir merkez durumundadır (Bkz. Tablo 29.).

Tablo 29. TR83 Bölgesinde Trafikteki Araç Türleri ve Sayıları

BÖLGE ADI	Türkiye	TR83	Samsun	Tokat	Çorum	Amasya
Otomobil	7093964	211961	92222	43105	46885	29749
Minibüs	384053	19748	10710	3738	2671	2629
Otobüs	201033	4009	1316	1227	926	540
Kamyonet	2204951	71237	38503	13131	10559	9044
Kamyon	727302	20516	8255	4200	5192	2869
Motosiklet	2303261	66450	24846	15038	17070	9496
Özel amaçlı taşıtlar	34104	1172	455	296	246	175
Traktör	1368032	122968	42763	33482	31652	15071
Bin kişi başına özel otomobil sayısı	98	77	74	69	87	92

Kaynak: (Karayolları Gen. Müd., 2010'dan akt. OKA, 2011).

Samsun bölgenin diğer tüm illeriyle doğrudan ilişkisi olan üst kademe bir yerleşim merkezidir. Diğer illerden ve birçok ilçeden Samsun'a yolcu taşınmaktadır. Tablo 29.'da görüldüğü üzere, gerek taşımacılık bağlamında bölgenin merkezi olması ve gerekse bölgenin en kalabalık ili olması nedeniyle (OKA, 2011) Samsun, bölgedeki en fazla motorlu taşıtın bulunduğu il durumundadır.

Öte yandan TR83 Bölgesi'nde sadece Samsun, denizyolu ulaşım olanaklarına sahiptir. Karadeniz'deki en büyük limanlardan birisi olan Samsun Limanı önemli bir ticaret noktasıdır (OKA, 2011). Liman, demiryolu, karayolu ve havayolu ulaşım olanaklarının kesişim noktasındadır. Samsun Limanı'nın yanısıra Yeşilyurt Limanı, Toros Tarım Sanayi Samsun Liman İşletmesi ve Tekkeköy Tersanesi ve Liman Projesi (OKA, 2011) de Karadeniz Havzası ülkeleri ile ticaret olanaklarını geliştirmek bakımından Samsun ekonomisi için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

TR83 Bölgesinde en büyüğü Samsun Çarşamba Havaalanı olmak üzere toplam 3 adet havaalanı bulunmaktadır. Diğer havaalanları ise Tokat ve Merzifon Havaalanları'dır. Samsun Çarşamba Havaalanı, uluslararası niteliktedir.

Tablo 30. Samsun Havaalanı İniş-Kalkış Yapan Uçak Sayısı, (2008).

İniş-kalkış yapan uçak sayısı					
Samsun (Çarşamba)	Yıl	Toplam	Türk	Yabancı	Toplam Yolcu (Gelen + Giden)
	2008	5 499	4 936	563	680888
Amasya Merzifon	2008	170	170	-	13.888

Kaynak: (TÜİK, 2010'dan akt. OKA, 2011)'den derlenmiştir.

TR83 Bölgesinde demiryolu ağı çok kapsamlı ve bütün illere ulaşan bir yapıya sahip değildir. Bölgedeki demiryolu ağı iki önemli hattın oluşmaktadır; Samsun Limanını güneyde Sivas ve Kayseri'ye bağlayan ana hat (Samsun-Kalın); Samsun-Çarşamba arasındaki ikincil hat. Bu iki hat aynı zamanda Trans Avrupa Demiryolları ağının da parçasıdır (OKA, 2011).

TR83 Bölgesi genel olarak içmesuyu ve kanalizasyon, altyapısı ve hizmetleri, enerji tüketimi, ulaşım altyapısı ve hizmetleri bakımından değerlendirildiğinde; kentsel yaşam kalitesi bakımından Samsun'un görece olarak bölgenin en gelişmiş ili olduğu söylenebilir.

1.4.2.3.2. Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci

Samsun tarihin tüm evrelerinde bölgede merkez olmuş bir kenttir. Bu nedenle Samsun'un tarihsel nitelikli zengin bir sosyal ve kültürel yapısı vardır (Subaşı, 2011). Öte yandan Samsun, Türkiye'de özellikle 1950'li yıllarla başlayan kentleşme sürecine paralel bir kentleşme yaşamıştır. 1990 sonrasında kent merkezinin nüfusu hızla artmıştır. Halihazırda kent nüfusundaki artma, kırsal nüfusunda azalma eğilimi vardır.

Samsun'da, öteden beri devam eden kırsal göçlerle bir yandan hızlı bir kentleşme yaşanırken, bir yandan da yerleşik kent kültürü üzerinde aşınmalar olduğuna yönelik düşünceler vardır. Söz konusu göçlerin, Samsun üzerindeki olumsuz etkileri hakkında şu değerlendirmeler yapılmaktadır (Subaşı, 2011):

"... Geçmişinde Batı Anadolu ve çok değişik kültürlerden beslenen Samsun, son 40-50 yılda aldığı kırsal ağırlıklı göçlerle bu sosyal dokusunu aşındırmıştır. ... Tüm bu olumsuzlukların sonucunda Samsun, çağdaş anlamda kentlilik bilinciyle taban tabana zıt ve özünde çıkara dayalı hemşerilik ilişkilerinin öne çıktığı yönetimlerin eline geçmiştir. ..."

Öte yandan, YHGP'de yapılan tespitler de Samsun'da kent kültürü ve kentlilik bilinci hakkında bir fikir vermektedir. YHGP Mevcut Durum ve Analizi raporunda Samsun için "kentlilik bilincinin düşük olması ve kentsel standartların yakalanamamış olması, kentin zayıf yönler arasındadır" (YHGP, 2004) tespiti yapılmaktadır.

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) tarafından yayınlanan "TR83 Bölgesi Mevcut Durum Analizi"nde de Samsun'un içinde yer aldığı TR83 Bölgesi için yapılan değerlendirmede şu tespitler yer almaktadır (OKA, 2011):

"TR83 Bölgesi illeri ... çok yoğun ve hızlı bir göç dalgasına maruz kalmıştır ve bu durum kentleşme ve özellikle kentlileşme konularında bölge adına çok önemli sorunlar yaratmıştır. ...Yerel kent kültürleri ve kentsel mekâna olan aidiyet hissi kaybolmuştur".

2011 yılında yapılan "Türkiye'nin Yaşanabilir İlleri" adlı araştırmada Samsun'la ilgili tespitler, YHGP'deki tespitleri destekleyici niteliktedir. Bütün şehirlerde güvenlik, kent yaşamı, kültür-sanat, sağlık, ekonomi, istihdam, eğitim ve diğer bazı refah değişkenleri itibarıyla yapılan araştırmaya göre en yaşanabilir ilk 20 kent arasında Samsun 17. sırada yer almaktadır. Öte yandan bu araştırmaya göre "güvenli şehir" olmak bakımından Samsun'un son sıralarda olduğu tespit edilmiştir (Arena, 2011).

Yukarıdaki olumsuz tespitlere rağmen mevcut kentsel altyapı ve üst yapılar, tarihsel ve kültürel zenginlik ile kozmopolit yapı birlikte değerlendirildiğinde, Samsun'da kent kültürü ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi konusunda ciddi bir potansiyel olduğu söylenebilir.

Kentlileşme sürecinin belirlenmesinde ya da hızında bireysel özelliklerin yanısıra kent ortamının, mekânlarının, toplum örgütlenmesinin bireye sunacağı olanak ve fırsatlar da önemlidir (Arapkirlioğlu, 2007). Samsun'da son yıllarda bu konuda önemli gelişmeler gözlenmektedir.

Öte yandan kentleşme konusundaki geçmiş dönemlerde yapılan hataların son yıllarda fark edilmesi ve düzeltilmesine yönelik yerel yönetim uygulamaları, Samsun'da kentlilik bilincini geliştirme konusunda önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Tüm bu potansiyelin harekete geçirebilmesi, kentin sosyo-kültürel yapısı üzerinde biçimlendirici etkiye sahip aktör ve faktörlerin, bu konuda harekete geçmesiyle olanaklıdır.

Samsun'da kent kültürü ve kentlilik bilinci potansiyelini harekete geçirebilmek bakımından kent sakinlerinin potansiyelini bilmek de hayati önem taşımaktadır. Söz konusu potansiyelin tespiti halinde Samsun'da kentlilik bilincini geliştirecek ne tür politikalara ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkacaktır.

III. GEREÇ VE YÖNTEM

1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırları

Kentlilik bilinciyle ilgili literatüre bakıldığında, ülkemizde çeşitli kentler itibariyle yapılmış araştırmalar olduğu görülür. Bursa, Trabzon, Eskişehir, Balıkesir gibi kentler bunlardan bazılarıdır. Öte yandan, Samsun kenti için çeşitli konularda (ekonomik sektörler, sosyo-ekonomik durum vs.) araştırmaları yapılmış olmakla birlikte, kentlilik bilinci gibi spesifik bir konuda analiz yapılmamıştır. Samsun'da kentlilik bilinci durumunu ortaya koyan böyle bir çalışmanın yokluğu, bu çalışmanın temel hareket noktasıdır.

Araştırmada genel olarak metropol kent tanımı içine giren yerleşim yeri sakinlerinin, kentlilik bilinci düzeyini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın özel amaçlarından ilki, Samsun Büyükşehir Belediye sınırları içindeki kentlilik bilinci hakkında bir durum analizi yapmaktır. Yeşilirmak Havza Gelişme Projesi'nde (YHGP) TR83 Bölgesinin vizyonuna yönelik beş stratejik amaç belirlenmiştir. Bu amaçlardan birisi “etkin bir mekansal organizasyon oluşturulması”, diğeri de “insan kaynaklarının ve toplumsal yapının geliştirilmesi”dir. Araştırma ile YGHP'deki amaca paralel olarak; etkin bir mekansal organizasyon oluşturulması ile toplumsal yapının geliştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

YHGP Mevcut Durum ve Analizi raporunda Samsun kenti için “kentlilik bilincinin düşük olması ve kentsel standartların yakalanamamış olması, kentin zayıf yönler arasındadır” tespiti yapılmaktadır. Öte yandan aynı raporda Samsun'a yönelik diğer sektörlerle (ekonomik, nüfus, istihdam, altyapı ve hizmetler gibi) ilgili sayısal tespitler yapılmış olmasına rağmen, kentlilik bilinciyle ilgili tespitler sayısal verilerden yoksundur. Araştırma ile Samsun'daki kentlilik bilinci hakkında sayısal verilere dayanan bir mevcut durum analizi yapmak amaçlanmaktadır.

YGHP Bölgesel Gelişme Ana Planı'nda yapılan GZTF analizinde TR83 Bölgesi'ndeki şehirlerde “imar ve kentleşme sorunlarının yeterli düzeyde ve bilimsel yaklaşımlarla ele alınmamış olması”, “Zayıf Yanlar” içinde gösterilmektedir. Bu tespit, TR83 Bölgesi içinde yer alan Samsun için de geçerlidir. Samsun'da kentlilik bilincinin durumu gibi bir kentleşme sorunsalının bilimsel yaklaşımla ele alınacak olması, araştırmanın bir diğer amacıdır.

Kentlilik bilinci kapsamında kentliliğe özgü tutum ve davranışlar, kentsel aidiyet, kentsel algı ve kentsel farkındalık düzeyleri incelenecektir. Araştırma, genel olarak Samsun büyükşehir sınırları içinde yaşayanların kentlilik bilinci ile bu sınırlar içinde bulunan ilçe belediyelerindeki kentlilik bilinci düzeyini kapsamaktadır. Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları dışında kalan ilçe belediyeleri araştırmanın kapsamı dışındadır.

Araştırma'da Samsun'un bulunduğu bölgede gelişmiş bir kent olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, Samsun'da kozmopolit bir nüfus yapısı olduğu, kozmopolit yapı üzerinde mübadele, kırdan kente göç gibi çeşitli faktörlerin etkili olduğu varsayılmakta ve tüm bu nedenlerle Samsun'da kentlilik bilincinin düşük olduğu düşüncesinden hareket edilmektedir.

2. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

1. Samsun'da kentlilik bilinci düşüktür.
2. Cinsiyetler arasında kentlilik bilinci farklılık göstermemektedir.
3. Yaş grupları arasında kentlilik bilinci farklılık göstermektedir.
4. Farklı eğitim düzeyine sahip gruplara arasında kentlilik bilinci
5. Meslek gruplarına göre kentlilik bilinci farklılık göstermektedir.
6. Gelir gruplarına göre kentlilik bilinci farklılık göstermektedir.
7. Samsunlu Olanlar ile Samsunlu olmayanlar arasında kentlilik bilinci farklılık göstermektedir
8. İlçeler arasında kentlilik bilinci farklılık göstermemektedir

3. Araştırmanın Modeli

Araştırmada tanımlayıcı araştırma modeli kullanılarak, demografik değişkenler ile kentlilik bilinci arasındaki ilişkiler test edilmiştir.

4. Örneklem Yöntemi

Araştırmanın evrenini Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alan Atakum, Canik, İlkadım ve Tekkeköy İlçe Belediyeleri içerisinde yaşayan ve 18 yaşından büyük bireyler oluşturmaktadır. Bu çerçevede Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre evren büyüklüğü 412.314 bireyden oluşmaktadır.¹⁰ Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde aşağıdaki formülden yararlanılmıştır (Anderson,1990) :

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{(N-1).d^2 + t^2.p.q}$$

Burada;

N=Anakütle hacmi

t=Güven düzeyine ait t-dağılımının tablo değeri.

p=Anakütle oranının tahmini

q=1-p

d=Örneklem hatası

Çalışmada, N=412314, t=1.96, p=0.5,q=0.5 ve d=0,05 değerleri için hesaplanan örneklem sayısı n=384'tür.

¹⁰<http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/2011MilletvekiliSecimi/SecmenSandik2011.htm> (12.10.2011).

Her ne kadar örnek kütle için 384 adet uygulaması yeterli ise de, gerek uygulanacak pilot anketler gerek ise ölçümlerin güvenilirliğinin artırılması amacı ile araştırma çerçevesinde toplam 500 adet anket uygulanması planlanmıştır. Bu anketlerin 35 tanesi ilk pilot uygulamada kullanılmış bu pilot uygulamanın güvenilirlik sonuçlarının değerlendirilmesinden sonra güvenilirliği azaltan sorular anketten çıkarılarak, ikinci pilot uygulama yapılmış ve ikinci pilot uygulama anketinde de 45 adet anket yapılmıştır. İkinci pilot anket uygulaması sonucunda yapılan güvenilirlik analizi ile güvenilirliği düşüren sorular anket formundan çıkarılarak anket formuna son şekli verilmiştir.

Pilot anket uygulamaları sonucu geriye kalan 420 adet anket Atakum, Canik, Tekkeköy ve İlkadım ilçelerinde uygulanmıştır. Anketlerin ilgili bölgelere seçmen nüfusu nispetinde dağıtılması doğru örneklem seçimini sağlayacağından, her bir bölgede uygulanacak anket sayısı, seçmen sayısı oranına göre belirlenmiştir. Bu çerçevede ilçelerin seçmen sayılarının tespit edilmesinde Yüksek Seçim Kurulu'nun web sitesinden 12.10.2011 tarihinde ulaşılan verilerden¹¹ yararlanılmıştır. Bu çerçevede seçmen sayısı, ilçelerin (%) payları ve uygulanması gereken anket sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 31.'de verilmiştir.

Tablo 31. Bölgeler İtibariyle Uygulanacak Anket Sayısı

İlçeler	Seçmen Sayısı	Seçmen Sayısı İçindeki Payı (%)	Uygulanacak Anket Sayısı
İlkadım	228820	55	420
Atakum	87324	21	88
Canik	61335	15	63
Tekkeköy	34835	9	38
Toplam Merkez Seçmen Sayısı	412314	100	420

İlçelerde uygulanacak anket sayısının, toplam seçmen sayısı içindeki paylarına göre dağıtılması anket uygulamasındaki kotalardan ilkinin oluşturmaktadır. Bunun yanısıra kentlilik bilincinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstereceği düşüncesinden hareketle, anketlerin her bir ilçede düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine sahip mahallelerde uygulanmasına karar verilmiştir. Bu amaçla kaymakamlıklardan alınan belgeler doğrultusunda anketler, Tablo 32.'deki bölgelerde uygulanmıştır.

Tablo 32. Anket Uygulanan Bölgeler

İlçeler	Düşük	Orta	Yüksek
Atakum	Yeşildere Mh.	Cumhuriyet Mh.	Denizevler Mh.
İlkadım	Karasamsun Mh.	Çatalarmut Mh.	Bahçelievler Mh.
Canik	Yavuz Selim Mh.	Karşıyaka Mh.	Hasköy Mh.
Tekkeköy	Selyeri Mh.	19 Mayıs Mh.	Sanayi Mh.

Anket uygulamasındaki diğer kota unsurları ise cinsiyet ve yaştır. Cinsiyet kotası %50 kadın ve %50 erkek olarak belirlenmiştir. Temel yaş kotası 18 yaş üstü bireyler olarak belirlenmiştir. Yaş kotası, 18-29, 30-44 ve 45+ olmak üzere 3 farklı yaş kategorisine ayrılmıştır. Her bir yaş grubuna uygulanacak anket sayıları "İstatistiklerle Samsun 2010" adlı kaynaktaki (SAMSUN VALİLİĞİ, 2011) ilgili yaş grubunun 18+ nüfustaki payı oranında

¹¹ Bkz. 10. dipnot.

belirlenmiştir. Anket uygulanmasında, uygulama öncesi belirlenen yönerge maddelerine¹² göre hareket edilmiştir. Anket uygulamaları sürekli kontrol edilerek, verilerin gerçekçi biçimde oluşmasına özen gösterilmiştir.

5. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma verileri, proje ekibi tarafından geliştirilen görüşme formlarının yüz yüze görüşme tekniği uygulanmasıyla elde edilmiştir.

Veriler IBM SPSS 19 programı ile değerlendirilmiştir. Değerlendirme sürecinde öncelikle anket sorularına güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri 0,716 bulunmuştur. Bu değer ve her bir sorunun güvenilirlik analiz sonuçları Tablo 33.'te yer almaktadır.

Tablo 33. Araştırma ve Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi (I)

Güvenilirlik İstatistikleri				
Cronbach's Alpha		N of Items		
,716		47		
Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ayakkabı	146,11	164,794	,107	,718
Korna	145,62	162,579	,190	,712
Evişi	146,53	160,498	,234	,710
Selamlaşma	144,89	167,229	,109	,716
Siyasi	145,08	164,767	,126	,716
Yerel	147,01	160,990	,192	,713
Çöp	145,28	161,687	,254	,708
Oy	145,36	163,587	,162	,714
Seminer	147,51	164,966	,206	,711

¹² Anket uygulama yönergesinin önemli bazı maddeleri şunlardır: 1. Anketlerin sağlıklı gerçekleştirilmesi açısından her anketör, her bir uygulama gününde 15 adet olmak üzere 4 uygulama gününde 60 adet anket yapacaktır. 2. Anket uygulamasına başlamadan önce mahalle muhtarı ile iletişime geçilerek muhtara anket hakkında kısa bir bilgi verilmeli ve zarfın üzerine muhtarın mührü/kaşesi vurulmalı ya da muhtarlık önünde fotoğraf çekilmelidir. 3. Anketler zarfın üstünde belirtilmiş mahallenin sınırları içinde yapılacaktır. Mahallenin sınırlarından emin olunamıyorsa, muhtar ya da kontrolörden yardım alınacaktır. 4. Zarfın ön yüzünde görüşmelerin yapılacağı ilçe/mahalle adı belirtilmiştir. Her anketör belirtilen mahallerdeki hanelerde yüz yüze görüşme yapacaktır. Hane veya konut olmayan, işyeri, kafe, kahvehane, bakkal, restoran vs gibi yerlerde anket yapılması kesinlikle yasaktır. 5. Anketörler görüşme yapılacak sokakları kendileri belirleyebilirler. Ancak aynı sokakta yapılacak anket sayısı 6'yı geçemez. 6. Her hanede sadece 1 kişiyle görüşme yapılacaktır. Görüşme yapılacak apartmanların/evlerin kapı numaraları 1 numaradan başlamak kaydı ile 1, 3, 4, 6, 9, 11... serisine uyularak seçilir. Her iki numarada bir kaldırım değiştirilmesi gerekmektedir. 7. Apartmanlarda daire sayısının en fazla 4'te biri kadar dairede görüşme yapılabilir (Örn: 8 daireliye en fazla 2 görüşme). Aynı apartmanda görüşme yapılan daire sayısı hiçbir koşulda 4'ü geçemez. Esas amaç mahalleye mümkün olduğu kadar yayılmaktır. 8. Anketörlerin görev aldıkları her ilçe, mahalle ve sokakta yapacakları toplam görüşme sayıları, yukarıdaki talimatlara ve zarfın arkasında yer alan tabloda belirtilen yaş ve cinsiyet kotalarına uygun olmalıdır. Talimatlara ya da kotalara uyulmadığı takdirde anketler geçersiz sayılacaktır.

Kentkonseyi	147,41	166,476	,129	,715
Hor	145,23	158,462	,368	,702
Özürölüler	146,53	160,842	,246	,709
Görüş	144,89	168,260	,080	,716
STK	147,16	165,274	,168	,713
Ramazan	145,99	163,821	,126	,717
Şehirlilik	145,50	163,902	,129	,717
Turizm	146,02	163,315	,246	,709
İş	145,97	161,908	,290	,707
YaşamKalite	146,18	162,866	,245	,709
Samsunluluk	145,75	163,359	,258	,709
Aşına	145,81	162,271	,252	,709
Bağlılık	145,56	161,837	,331	,705
Özlem	145,35	162,602	,305	,707
Evlilik	145,82	161,730	,296	,707
ÇocukGelecek	145,75	161,369	,303	,706
Merak	145,37	164,223	,299	,708
GüzelKent	145,28	163,877	,321	,707
Ayrılmak	145,67	161,015	,323	,705
Kaldırım	146,89	162,507	,236	,709
Geçim	145,80	162,800	,279	,708
Sağlık	145,46	165,719	,249	,710
Tarihi	146,15	164,212	,234	,710
Eğitimolanak	145,93	160,995	,384	,703
Temizlik	146,10	164,555	,168	,713
Ulaşımproje	145,60	163,716	,257	,709
İşbirliği	146,05	164,234	,282	,709
Uyum	146,01	165,401	,219	,711
Kentkons	146,08	164,722	,274	,709
Nezaket	146,04	163,755	,189	,712
Doğupark	146,44	168,662	,156	,714
FerhanŞensoy	146,79	167,405	,202	,713
MustafaDağistanlı	146,92	166,750	,252	,711
OperaBale	146,84	168,349	,102	,715
Üniversite	146,68	175,592	-,225	,730
KentMeydan	147,25	172,857	-,123	,725
DansFestival	147,67	173,358	-,170	,724
Yapılaşma	147,27	170,843	-,038	,722

Ulaşılan araştırma güvenilirlik değeri (0,716) anket sorularının oldukça güvenilir olduğunu göstermekle birlikte, “Üniversite”, “Kent Meydan”, “Yapılaşma” ve “Dans-Festival” kısaltmalarıyla kodlanan soruların değerlendirmeden çıkarılması durumunda güvenilirliğin önemli ölçüde arttığı tespit edilmiş ve bu sorular değerlendirme dışı tutulmuştur. Kalan sorulara yeniden güvenilirlik analizi yapıldığında Cronbach’s Alpha değerinin öngörüldüğü biçimde arttığı görülmüştür. Bu durum Tablo 34.’te görülmektedir.

Tablo 34. Araştırmanın ve Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi (II)

Güvenilirlik İstatistikleri				
Cronbach's Alpha		N of Items		
,753		43		
Anket Sorularının Güvenilirlik Analizi				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ayakkabı	137,90	175,096	,111	,755
Korna	137,40	173,329	,179	,751
Evişi	138,31	170,641	,239	,748
Selamlaşma	136,67	177,352	,124	,752
Siyasi	136,86	174,487	,147	,753
Yerel	138,79	170,855	,204	,751
Çöp	137,06	172,039	,254	,747
Oy	137,14	173,335	,182	,751
Seminer	139,29	174,937	,225	,748
Kentkonseyi	139,19	176,640	,141	,752
Hor	137,01	168,885	,361	,742
Özürlüler	138,31	171,318	,242	,748
Görüş	136,67	178,460	,094	,753
STK	138,94	176,120	,153	,751
Ramazan	137,77	174,109	,130	,755
Şehirlilik	137,29	174,558	,123	,755
Turizm	137,80	173,365	,259	,747
İş	137,75	172,024	,299	,745
YaşamKalite	137,96	172,870	,258	,747
Samsunluluk	137,53	173,725	,259	,747
Aşına	137,59	172,353	,261	,747
Bağlılık	137,34	171,771	,347	,744
Özlem	137,14	172,409	,327	,744
Evlilik	137,60	171,783	,307	,745
ÇocukGelecek	137,54	171,610	,306	,745

Merak	137,15	174,451	,307	,746
GüzelKent	137,06	174,137	,327	,745
Ayrılmak	137,45	171,255	,326	,744
Kaldırım	138,67	172,924	,234	,748
Geçim	137,58	173,251	,276	,746
Sağlık	137,24	176,218	,246	,748
Tarihi	137,94	174,027	,258	,747
Eğitimolanak	137,71	171,146	,391	,742
Temizlik	137,88	175,072	,165	,751
Ulaşımproje	137,38	173,988	,262	,747
İşbirliği	137,83	174,122	,307	,746
Uyum	137,79	175,986	,212	,749
Kentkons	137,86	174,794	,291	,747
Nezaket	137,82	174,344	,183	,750
Doğupark	138,22	179,150	,159	,751
FerhanŞensoy	138,57	177,984	,197	,750
MustafaDağistanlı	138,70	177,147	,257	,749
OperaBale	138,62	178,708	,110	,752

Tablo 34.'te ulaşılan 0,753 Cronbach's Alpha değeri yeterli görüldüğünden değerlendirmenin bu sorular üzerinden yapılması kararlaştırılmıştır.

Mevcut soruların güvenilirliği test edildikten sonra, ilgili sorulardan 100 üzerinden hesaplanan bir Kentlilik Bilinci İndeksi (KBİ)¹³ oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan bu indeks 5'li Likert ölçeği baz alınarak ve ağırlıklı ortalama yöntemi kullanılarak bireyleri Düşük, Orta ve Yüksek olmak üzere kentlilik bilinci düzeyleri bakımından sıralayan ve sınıflama aralıkları Tablo 35.'te ifade edilen "Kentlilik Bilinci Değişkeni (KBD)" elde edilmiştir¹⁴.

Tablo 35. Kentlilik Bilinci Değişkeni

Kentlilik Bilinci Düzeyi	Kentlilik Bilinci İndeksi Değeri (Aralık)
Düşük	0-60
Orta	61-80
Yüksek	81-100

¹³ Kentlilik bilinci indeksi (KBİ) oluşturulurken aritmetik ortalama alınarak 100 üzerinden bir değere ulaşmak amaçlanmıştır. Böylece 5'li Likert tipi sorularda ortalama 20 ile çarpılarak KB5 değişkeni; 3'lü Likert tipi sorularda ortalama 33,33 ile çarpılarak KB3 değişkeni elde edilmiştir. Bu aşamadan sonra toplam 43 sorudan 39'u 5 yanıtı, 4'ü 3 yanıtı olduğundan 100 üzerinden hesaplanan değerler ağırlık ortalama yöntemi çerçevesinde ağırlıklandırılarak Kentlilik Bilinci İndeksi hesaplanmıştır. Bu çerçevede şu formül kullanılmıştır: KBİndeks= (KB5*0,905+KB3*0,095)

¹⁴ Burada aralıkların hesaplanmasında beşli Likert tipi sorularda, soruların yapısı göz önüne alındığında düşükten yükseğe doğru; ilk üç seçeneğin düşük düzeyde kentlilik bilincini, dördüncü seçeneğin orta düzeyde kentlilik bilincini ve beşinci seçeneğin ise yüksek düzeyde kentlilik bilincini ölçtüğü varsayılmıştır.

Güvenilirlik analizi yapıldıktan sonra verilerin değerlendirilmesi sürecinde parametrik testlerden mi yoksa parametrik olmayan testlerden mi yararlanılacağına karar verebilmek için “Kolmogrov Smirnov Testi” uygulanmış ve değişkenlerin hiçbirinin normal dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır¹⁵. Değişkenlerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle sonuçların değerlendirilmesinde değişkenlerin türüne ve sayısına göre Mann-Whitney-U, Kruskal-Wallis-h ve Ki-Kare gibi parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır.

IV. BULGULAR

1. Betimsel İstatistikler

Anketin Yapıldığı İlçe, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu, Meslek, Gelir, İkamet Süresi, Samsunlu Olup-Olmama, Samsun’a Gelinek Yer, Oturulan Konut Tipi değişkenlerinden oluşan demografik değişkenler ile Kentlilik Bilinci İndeksi (KBİ) ve Kentlilik Bilinci Düzeyi değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 36. İlçelerde Uygulanan Anket Oranları

İlçe	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Atakum	90	21,4	21,4
Canik	63	15,0	36,4
İlkadım	228	54,3	90,7
Tekkeköy	39	9,3	100,0
Toplam	420	100,0	

İlçelerin 18 yaş üstünü temsil eden seçmen sayısı esas alınarak belirlenen anket oranlarına göre toplam 420 anketin % 54,3’ü İlkadım’da, % 21,4’ü Atakum’da, % 15,0’i Canik’te ve % 9,3’ü de Tekkeköy’de uygulanmıştır.

Tablo 37. Hane halkının Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kadın	210	50,0	50,0
Erkek	210	50,0	100,0
Toplam	420	100,0	

Anketlerin uygulanmasında konulan kotalara paralel olarak, deneklerin %50’si kadın, %50’si de erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 38. Hanehalkının Yaş Dağılımı

Yaş Aralığı	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
18-29	117	27,9	27,9
30-44	124	29,5	57,4

¹⁵ Test sonuçları istenilmesi halinde yazarlardan elde edilebilir.

45+	179	42,6	100,0
Toplam	420	100,0	

Araştırmaya katılan hanehalklarının daha çok 45 yaş üstü gruptan oluştuğu görülmektedir. Onu 30-44 yaş grubu ve 18-29 yaş grubu izlemektedir. Yaş gruplarının dağılımı anket öncesi konulan yaş grubu kotalarına uygundur.

Tablo 39. Hanehalkının Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Hiçbiri	22	5,2	5,2
İlköğretim	181	43,1	48,3
Lise	116	27,6	76,0
Önlisans	24	5,7	81,7
Lisans	75	17,9	99,5
Lisansüstü	2	,5	100,0
Toplam	420	100,0	

Eğitim, kentlilik bilincinin oluşumu ve gelişmesinde çok önemli bir faktördür. Eğitim seviyesi arttıkça kentlilik bilincinin de artması beklenir. Tablo 39.'a göre araştırmaya katılanlar içinde ilkokulu bitirenlerin diğerlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Daha sonra lise mezunları ağırlıklıdır. Araştırmaya katılanlar içinde lisans mezunlarının ağırlığı, lise mezunlarını takip etmektedir. Herhangi bir okul bitirmemiş olanlar ile önlisans mezunlarının sayısı düşük olup, oransal olarak birbirine yakındır. Buna göre araştırmaya katılanların ağırlıklı eğitim düzeyi, ilköğretim ve ortaöğretim mezunlarından oluşmaktadır.

Tablo 40. Hanehalkının Meslekleri

Meslek	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Ev Kadını	149	35,5	35,5
İşçi	37	8,8	44,3
Memur	45	10,7	55,0
Esnaf	27	6,4	61,4
Emekli	54	12,9	74,3
Serbest Meslek	61	14,5	88,8
Öğrenci	38	9,0	97,9
İşsiz	9	2,1	100,0
Toplam	420	100,0	

Tablo 40.'da hanehalkının mesleki dağılımı içinde ev kadınlarının diğerlerinden baskın olduğu görülmektedir. Anketlerin hanelerde gerçekleştirilmesinin bu durum üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Onu sırasıyla serbest meslek, emekli ve memur izlemektedir. Öğrenci, işçi ve esnafın sayıları düşük olup, bunlar oransal olarak birbirine yakındır.

Tablo 41. Hanehalkının Aylık Toplam Geliri

Gelir Aralığı	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
0-500	24	5,7	5,7
501-1500	218	51,9	57,6
1501-3000	115	27,4	85,0
3001-5000	45	10,7	95,7
5001+	18	4,3	100,0
Toplam	420	100,0	

Tablo 41.'e bakıldığında araştırmaya katılanların baskın biçimde (%85) “düşük gelir grubu”¹⁶ (0-3.000) içinde yer aldığı görülmektedir. Onu çok daha az bir oranla orta gelir grubu izlerken, yüksek gelir grubu azınlıktadır. Bu durum, Samsun’da kentsel yaşam kalitesinin niteliği hakkında iyimser olmayı güçleştirmektedir.

Tablo 42. Hanehalkının Samsun’da İkamet Süresi

İkamet Süresi	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
1 yıldan az	6	1,4	1,4
1-5 yıl	33	7,9	9,3
6-10	32	7,6	16,9
11-15	24	5,7	22,6
16+	325	77,4	100,0
Toplam	420	100,0	

Araştırmaya katılanların büyük kısmı (% 77,4) 16 yıldan fazladır Samsun’da yaşamaktadır. Samsun’da 5 yıldan daha az süredir yaşayanlar (% 7,9) ile 10 yıldan daha az süredir yaşayanların (% 7,6) oransal olarak hem azdır hem de birbirine yakındır. Bunları 15 yıldan az süredir kalanlar (% 5,7) ile 1 yıldan az süredir kalanlar (% 1,4) izlemektedir. Samsun, göç alan bir kent olmasına karşın, ikamet edenlerin çoğunluğunun (bunlar içinde Samsun’un yerlileri de vardır) 16 yıldan fazladır yerleşik nüfusun oluşu, kentlilik bilinci bakımından önemlidir. Çünkü bu durum, kentlilik bilincinin önemli bir göstergesi olan “kentsel aidiyet” bağlamında Samsun’da ciddi bir potansiyel olduğu ortaya koymaktadır.

¹⁶ Türk-İş tarafından 1987’den bu yana her ay düzenli olarak yapılan “açlık ve yoksulluk sınırı” araştırmasının Kasım 2011 ayı sonuçlarına göre; dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 926,58 TL; Gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer harcamaların toplam tutarı (yoksulluk sınırı) ise 3.018,18 TL. olarak tespit edilmiştir. Bkz. (Türk-İş, 2011).

Tablo 43. Samsunlu Olanlar ve Olmayanlar

Samsunluluk	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Samsunlu	242	57,6	57,6
Samsunlu Değil	178	42,4	100,0
Toplam	420	100,0	

Tablo 43.'te araştırmaya katılanların yarısından biraz fazlasının Samsunlu olduğu görülmektedir. Bu durumun, deneklerin kentsel aidiyetini güçlendirmesi ve dolayısıyla kentlilik bilincinin yükselmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Ancak, kentlilik bilincinin daha başka bileşenleri olduğunu da unutmamak gerekir.

Tablo 44. Samsunlu Olmayanların Geldikleri Yerler

Geldiği Yer	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kırsal	38	21,3	21,3
Küçük Kent Merkezi	64	36,0	57,3
Büyük Kent Merkezi	76	42,7	100,0
Toplam	178	100,0	

Tablo 44.'te görüldüğü üzere Samsun'a göçle gelenlerin görece çoğunluğu büyük bir kent merkezinden gelirken, küçük bir kent merkezinden gelenlerin oranı da ona yakın durumdadır. Kente göç edenlerin yaklaşık 1/5'i kırsal kesimden gelmektedir. Bu, Samsun'a göçle gelen nüfusun nitelikleri bakımından olumlu bir durumdur. Diğer deyişle, Samsun'a göçle gelenlerin büyük çoğunluğunun, kentte yaşama alışkanlığına sahip olma ihtimali yüksektir. Dolayısıyla, bu durum da kentlilik bilinci için olumlu bir potansiyel oluşturmaktadır.

Tablo 45. Hanehalkının Konut Tipi

Konut Tipi	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Gecekondu	6	1,4	1,4
Müstakil Bina	161	38,3	39,8
Apartman	222	52,9	92,6
Site içi müstakil konut	1	,2	92,9
Site içi apartman	30	7,1	100,0
Toplam	420	100,0	

Araştırmaya katılan hanehalklarının yarısından biraz fazlası (% 52, 9) apartmanda oturmaktadır. Onu müstakil binalarda oturanlar (% 38,3) ve site içi apartmanda (% 7,1) oturanlar izlemektedir. Gecekondu (% 1,4) ve site içi müstakil konutlarda (% 0,2) oturanlar çok azdır. Oturulan konut tipinin apartmanlarda yoğunlaşması normal bir durumdur. Öte

yandan gecekeonduda oturanların çok az olması, samsun’da gecekondu olgusunun pek olmadığını ortaya koymaktadır ki bu da kentlilik bilinci bağlamında olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü, gecekondu, bir yerleşim tipi olmanın yanısıra kent kültürüne karşı, kendine özgü bir “kültürel durumu” da ifade etmektedir.

1.1. Genel Olarak Samsun’da Kentlilik Bilinci Düzeyi

Genel Olarak Samsun’daki kentlilik bilinci düzeyine bakıldığında KBİ çerçevesinde Tablo 46.’daki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 46. Samsunda Kentlilik Bilinci Düzeyi

Kentlilik Bilinci Düzeyi	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Düşük	56	13,3	13,3
Orta	336	80,0	93,3
Yüksek	28	6,7	100,0
Toplam	420	100,0	

Tablo 46.’ya bakıldığında Kentlilik Bilinci İndeksi (KBİ) çerçevesinde Samsun’daki kentlilik bilinci düzeyi görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu (% 80) kentlilik bilinci bakımından orta düzeyde bulunmaktadır. Onu daha az oranda düşük düzeydekiler (% 13,3) ve yüksek düzeydekiler (% 6,7) izlemektedir. Bu durumda Samsun’da kentlilik bilincinin düşük olduğunu içeren Ho hipotezi reddedilmektedir.

Söz konusu durum, 1980 sonrası yoğun göçe uğrayan bir kent olan Samsun’da kentleşme sürecinin başladığını ortaya koymaktadır.

Samsun’da kentlilik bilincinin ağırlıklı orta düzeyde olması, çeşitli biçimlerde yorumlanabilir. İyimser yoruma göre göç edenler bakımından kentliliğin ikinci kuşak ve sonrasında itibaren başladığı (Kartal, 1992) düşünülürse, Samsun’daki sürecin normal seyrine uygun olarak gerçekleştiği, bu çerçevede gelecekteki 10-30 yıl içinde kentlilik bilincinin daha da artacağı söylenebilir. Bununla birlikte söz konusu durum, kentlilik bilinci düşük olanlarla (% 13) birlikte düşünüldüğünde, Samsun’da kentleşme sürecinin kendi doğal akışına bırakılmaması ve çeşitli faaliyetlerle hızlandırılması gerektiği de söylenebilir.

Tablo 47. Kentliliğe Özgü Tutum-Davranış, Kentsel Aidiyet (5’li Likert Tipi) ¹⁷

Anket No ve Sorusu	Aritmetik Ortalama	Yorum
17. Üniversite, vatandaşlık bilincini geliştirmek için belediye salonunda hafta sonları ücretsiz seminer düzenlese ayda toplam kaç saatinizi ayırırsınız?	1,76	Düşük
18. Mahallenizi temsil için kent konseyinde çalışmaya davet edilseniz, şartınız ne olur?	1,87	Düşük
22. Ne tür bir sivil toplum kuruluşuna üyesiniz?	2,12	Düşük
14. Ayda kaç kez yerel gazete alırsınız?	2,27	Düşük
37. Samsun’da kaldırımlar, engellilerin kullanımına uygundur.	2,39	Düşük
11. Ev işlerini eşinizle ne sıklıkla paylaşırsınız?	2,74	Düşük

¹⁷ Güvenilir olmayan sorulara yer verilmemiştir. Bu konuda bkz. Tablo 34.

20. Özürlülere tekerlekli sandalye almak için su faturalarına yıllık ne kadar vergi yansıtılmasına rıza gösterirsiniz?	2,74	Düşük
27. Yaşam kalitesi bakımından Samsun Türkiye'deki kentler içinde ilk sıralardadır.	3,09	Orta
40. Samsun'da tarihi yapılar özenle korunmaktadır.	3,12	Orta
9. Apartmanlarda ayakkabıların kapı önüne bırakılmasını yadırgar mısınız?	3,16	Orta
42. Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin temizlik hizmetleri memnuniyet vericidir.	3,17	Orta
47. Samsun'da kent konseyleri etkin bir biçimde çalışırlar.	3,20	Orta
45. Samsun'da valilik, büyükşehir belediyesi ve sivil toplum örgütleri uyum içinde çalışırlar.	3,22	Orta
48. Samsun'da insanlar nazik ve hoşgörülüdür.	3,24	Orta
25.Samsun'un turizm potansiyeli diğer Karadeniz kentlerinden daha fazladır.	3,26	Orta
46. Samsun Büyükşehir Belediyesi ile diğer belediyeler uyum içinde çalışırlar.	3,27	Orta
23. Ramazan'da, hasta olanların dışında oruç tutmayanlara nasıl bakarsınız?	3,28	Orta
26. Karadeniz kentleri içinde en fazla iş olanağı Samsun'da vardır.	3,30	Orta
41. Samsun, eğitim kurumları arasında seçme şansının çok olduğu bir kenttir.	3,34	Orta
32. Çocuklarımın Samsunlu birisiyle evlenmesini dilerim.	3,46	Orta
29. Samsun bana o kadar aşına geliyor ki, çok eski bir fotoğrafını bile görsem hemen tanırım.	3,47	Orta
38. Samsun, mevcut kazancımızla geçinebildiğimiz bir kenttir.	3,47	Orta
33. Çocuklarımın geleceğini Samsun'da kurmasını isterim.	3,52	Orta
28. Samsun'da doğmasa bile kendini buralı hissedene herkes Samsunludur.	3,53	Orta
36. Samsun hiçbir zaman ayrılmak istemediğim bir kenttir.	3,61	Orta
10. Düğün, maç gibi özel günlerde korna çalanlar hoşgörülmemeli midir?	3,65	Orta
43. Samsun'daki ulaşım projeleri, kentin geleceği bakımından gereklidir.	3,68	Orta
30. Samsun'la ilgili çok anım olduğundan, buraya içten bağlılık hissediyorum.	3,72	Orta
24. Size göre şehirli olmanın en önemli özelliği nedir?	3,77	Orta
39. Samsun, sağlık hizmetlerinin yeterli olduğu bir kenttir.	3,81	Orta
34. 10 yıl sonra Samsun'un nasıl bir yer olacağını merak ediyorum.	3,91	Orta
13. Eşinizin/çocuğunuzun/babanızın sizinkinden farklı bir siyasal partiye oy vermesini nasıl karşılırsınız?	3,91	Orta
31. Başka bir yere gittiğimde Samsun'u özleyorum.	3,92	Orta
15. Parkta gördüğünüz bir ambalaj atığını, size ait olmasa da alıp çöpe atar mısınız?	3,99	Orta
35. Samsun gelecekte daha güzel bir kent olacaktır.	4,00	Yüksek
19. Belediye hizmet aracının "hor" kullanıldığını görseniz, durumu belediyeye bildirir misiniz?	4,05	Yüksek
16. Kendisine oy vermediğiniz belediye başkanına, başarılı hizmetler yaparsa bir sonraki seçimde oy verir misiniz?	4,19	Yüksek
12. Komşularınızla ne sıklıkla selamlaşırsınız?	4,38	Yüksek
21. Büyükşehir belediyesi, imar, ulaşım gibi projelerde halkın görüşünü sormalı mıdır?	4,38	Yüksek

Tablo 48. Kentsel Farkındalık (I) (3'lü Olanlar)¹⁸

Anket No ve Sorusu	Aritmetik Ortalama	Yorum
51. Olimpiyat Şampiyonu Mustafa Dağistanlı Samsun'ludur.	2,36	Yüksek
53. Samsun'da opera ve bale müdürlüğü yoktur.	2,43	Yüksek
50. Ferhan Şensoy Samsunlu bir sanatçıdır.	2,49	Yüksek
49. Doğupark, Canik tarafındadır.	2,84	Yüksek

Tablo 49. Kentsel Farkındalık (II) (2'li Olanlar)

Anket No ve Sorusu	Hayır (%)	Evet (%)	Yorum
56. Bandırma Vapuru'nu hiç gezdiniz mi?	33,8	66,2	Yüksek
57. Hiç Batıpark'ı gezdiniz mi?	17,1	82,9	Yüksek
58. Hiç Samsunspor maçına gittiniz mi?	58,1	41,9	Düşük
59. Hiç Gazi Müzesi'ni gezdiniz mi?	50,2	49,8	Düşük
60. Hiç Kızılırmak Deltası'nı gezdiniz mi?	66,4	33,6	Düşük
61. Hiç Amisos Tepesini gezdiniz mi?	26,0	74,0	Yüksek

Hatırlanacağı üzere kentlilik bilinci, “bireylerin kente yaşadıklarını ve kentli olduklarını bilmeleri ve bundan dolayı kente özgü tutum ve davranışları benimseyerek, bunları uygulamaları gerektiğinin farkında olmaları”nı ifade etmektedir. Kentlilik bilinci, kent kültürünün genel (evrensel) ve özel (o kente özgü) boyutu içindeki unsurları kapsar. Kent kültürünün genel ve özel içeriğinden hareketle kentlilik bilincinin “kentliliğe özgü tutum ve davranışlar”¹⁹, “kentsel aidiyet”, “kentsel algı” ve “kentsel farkındalık” gibi unsurlardan oluştuğu söylenebilir. Bunlardan “kentliliğe özgü tutum ve davranışlar” kent kültürünün genel (evrensel) boyutuyla ilgili iken, diğerleri bir kentin kendi özelliklerine bağlı olan özel boyutla ilgilidir.

Tablo 47.'de “kentliliğe özgü tutum ve davranışlar”, “kentsel aidiyet”, “kentsel algı” ile Tablo 48. ve Tablo 49.'da da “kentsel farkındalık” durumlarını temsil eden anket sorularına verilen cevapların aritmetik ortalamaları ve yüzdeleri ile bunlara göre değerlendirmeler yer almaktadır.

Yukarıda Samsun'daki genel kentlilik bilincinin ağırlıklı olarak (% 80) “orta düzey”de olduğu tespit edilmişti (Bkz. Tablo 46.). Tablo 47. ve Tablo 48.'de söz konusu kentlilik bilincinin “orta düzey”de oluşunu, neden ve nasıl soruları bakımından açıklamaktadır. Tablo 47., Tablo 48. ve Tablo 49.'a bakıldığında Samsun'daki kentlilik bilincinin “toplumsal bilinç geliştirme faaliyetlerine ilgi duyma”, “yerel demokrasi ve katılım”, “sivil toplum kuruluşlarına üyelik”, “engellilere ve engelli haklarına duyarlılık” ve “kentsel sorunlara duyarlılık ve farkındalık” gibi konular bakımından düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte Tablo 47.'de kent kültürünün gündelik yaşama içkin olarak yaşanan öğeleri, bireylerin kentsel yaşamda kendilerini doğrudan ilgilendiren sorunlar ve durumlar

¹⁸ Güvenilir olmayan sorulara yer verilmemiştir. Bu konuda bkz. Tablo 34.

¹⁹ Kentliliğe özgü tutum ve davranışlar hakkında ayrıntılı bilgiler için bkz. Tablo 1.

ile Samsun'a duyulan aidiyet, bağlılık ve Samsun kent algısı bakımından kentlilik bilincinin orta ve yüksek düzeyli olduğu görülmektedir.

Kentsel farkındalığı bilgi boyutuyla ölçmeyi hedefleyen Tablo 48. genel olarak Samsun'un sosyo-kültürel tarihiyle ilgili sorulardan oluşmaktadır ve bu konuda bilinç düzeyinin yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Diğer deyişle bireylerin Samsun'un kültürel tarihi, kentsel mekan algıları, sanat ve sanatçı farkındalığı güçlüdür. Öte yandan kentsel farkındalığı davranış boyutuyla ölçmeye çalışan Tablo 49.'da bireylerin Samsun'da rekreasyon nitelikli kolay ulaşılabilir faaliyetleri tercih ederken, kültürel, ekolojik ve sportif içerikli faaliyetleri pek tercih etmedikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 47., Tablo 48. ve Tablo 49.'daki sonuçlar genel nitelikleri itibariyle değerlendirildiğinde; Samsun'da kentlilik bilincinin, kent kültürünün genel (evrensel) boyutu itibariyle düşük, özel (Samsun'a özgü) boyutu itibariyle orta ve yüksek olduğu söylenebilir. Şu halde Samsun'daki kent sakinleri, mevcut nitelikleriyle Samsun'da yaşadıkları sürece orta düzeyde bilinç sahibi bireyler; Samsun ise sosyo-kültürel yapı bakımından orta düzeyde gelişmiş bir kent özelliği göstermektedir. Öte yandan, genel boyutuyla kent kültürünün bireylerin sadece yaşadıkları kentte değil, dünyanın herhangi bir kentinde gösterdikleri benzer tutum, davranış ve anlayış biçimlerini ifade ettiği hatırlanırsa, Samsun kent sakinlerinin bir başka kentte de "kentli birey" özelliklerini gösterebilmesi bakımından, mevcut bilinç düzeyinin yetersiz olduğu ve dolayısıyla geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede; Samsun'la ilgili orta ve yüksek düzeyde var olan kentsel aidiyet ve bağlılık ve kentsel algı durumlarının "pekiştirilmesi"ne; demokrasi, katılım, hoşgörü, farklılıkları doğal karşılama, engellilere duyarlılık, sivil toplum örgütlenmesi, bilinç geliştirme faaliyetlerine duyarlılık, kentsel farkındalık, kentsel sorunlara duyarlılık, kente ve çevreye duyarlılık ve çözüm süreçlerine katılım gibi durumların "oluşturulması ve geliştirilmesi"ne ihtiyaç olduğu söylenebilir.

1.2. Demografik Faktörlerle Kentlilik Bilinci Arasındaki İlişki

1.2.1. Cinsiyet ve Kentlilik Bilinci

Araştırmaya katılanların cinsiyeti ile kentlilik bilinci arasındaki ilişki Tablo 51.'de görülmektedir.

Tablo 50. Cinsiyete Göre Kentlilik Bilinci

Mann-Whitney U Testi Sonuçları					
Cinsiyet	Sayı	Ortalama Sıralama Değeri	Sıralama Değerleri Toplamı	KB Ortalama	KBİndeks Ortalama
Kadın	210	209,70	44037,00	1,93	69,4507
Erkek	210	211,30	44373,00	1,94	70,5690
Toplam	420			1,93	70,0098

Test İstatistikleri

Test	KB
Mann-Whitney U	21882,000
Wilcoxon W	44037,000
Z	-,194
Asymp. Sig. (2-tailed)	,846

Tablo 50.'deki sonuçlara göre $p=0,846 > 0,05$ olduğundan kentlilik bilinci düzeyi açısından kadın ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu nedenle kentlilik bilincinin cinsiyetlere göre farklılık gösterdiği düşüncesini içeren varsayım desteklenmiştir. Kentlilik bilincinin eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durum, iş sahipliği, kentte yerleşik olma gibi bireysel ve çevresel niteliklerle ilgili olduğu düşünülmüşse, bu konuda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı doğaldır.

1.2.2. Yaş Grubu ve Kentlilik Bilinci

Yaş grupları ile kentlilik bilinci arasındaki ilişki Tablo 51.'de yer almaktadır.

Tablo 51. Yaş Gruplarına Göre Kentlilik Bilinci

Kruskal-Wallis Testi Sonuçları				
Yaş	Sayı	Ortalama Sıralama Değeri	KB Ortalama	KBİndeks Ortalama
18-29	117	193,75	1,85	68,8269
30-44	124	206,44	1,91	69,5479
45+	179	224,27	2,01	71,1029
Toplam	420		1,93	70,0098

Test İstatistikleri

Test	KB
Chi-Square	9,621
df	2
Asymp. Sig.	,008

Yukarıdaki yer alan Tablo 51.'de yer alan sonuçlara göre $p=0,008 < 0,05$ olduğundan kentlilik bilinci düzeyi açısından yaş grupları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu nedenle kentlilik bilincinin yaş gruplarına göre farklılık gösterdiğini içeren varsayım desteklenmiştir. Ortalama sıralama değeri verilerine göre en düşük kentlilik bilincine sahip yaş grubu 193,75 değeri ile 18-29 yaş grubu olmakta, 30-44 yaş grubu 206,44 ortalama sıralama değeri ile 18-29 yaş grubunun üzerinde ancak 45+ yaş grubunun altında yer almaktadır. 45+ yaş grubu ise 224,27 ortalama sıralama değeri ile yaş grupları bakımından kentlilik bilinci en yüksek grup olmaktadır. Gerek ortalama sıralama

değeri, gerekse kentlilik bilinci ve kentlilik bilinci indeksi değişkenlerinin aritmetik ortalaması değerleri baz alındığında yaş grubu yükseldikçe kentlilik bilincinin de arttığı görülmektedir.

Kuramsal olarak genç bireylerde kentlilik bilinci oluşumu daha kolay gerçekleşse de esasen bu durum eğitilebilirlik ve farkındalıkla ilgili bir “potansiyel”e işaret eder. Oysa yaş ilerledikçe kentlilik bilincinin temel dinamiklerini oluşturan daha iyi sosyo-ekonomik şartlara kavuşmuş olma, yüksek öğrenim yapmış olma, sosyal ve mesleki statü elde etmiş olma, kente yerleşik olma ihtimali de artmaktadır. Bunlara hayatı sorgulama, kişiliğin oturması, ebeveyn olma sorumlulukları, kültürel duyarlılıkların artması gibi nitelikler de eklenince kentlilik bilincinin, daha genç yaştakilere oranla gelişmiş olma olasılığı artmaktadır. Dolayısıyla yaş grubunun yükselmesine paralel olarak kentlilik bilinci düzeyinin de yükselmesi, aslında doğal bir durumdur.

1.2.3. Eğitim Düzeyi ve Kentlilik Bilinci

Eğitim düzeyi ile kentlilik bilinci arasındaki ilişki Tablo 53.’te görüldüğü gibidir.

Tablo 52. Eğitim Düzeyine Göre Kentlilik Bilinci

Kruskal-Wallis Testi Sonuçları				
Eğitim Düzeyi	Sayı	Ortalama Sıralama Değeri	KB Ortalama	KBİndeks Ortalama
Hiçbiri	22	148,64	1,82	67,1864
İlköğretim	181	194,86	1,91	69,2617
Lise	116	221,97	1,96	70,5576
Önlisans	24	232,02	1,96	70,9121
Lisans	77	240,94	1,97	71,4686
Toplam	420		1,93	70,0098

Test İstatistikleri

	KB
Chi-Square	15,349
df	4
Asymp. Sig.	,004

Tablo 52.’de yer alan sonuçlara göre $p=0,004 < 0,05$ olduğundan, kentlilik bilinci düzeyi açısından eğitim farklı eğitim düzeylerine sahip gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu nedenle farklı eğitim düzeylerine sahip gruplar arasında kentlilik bilincinin farklılık gösterdiğini ifade eden varsayım kabul edilmektedir. Ortalama sıralama değeri verilerine göre en düşük kentlilik bilincine sahip grup, 148,64 değerine sahip olan ve “Hiçbiri” seçeneği ile temsil edilen (en düşük eğitim düzeyindekiler ve herhangi bir eğitim kurumu diplomasına sahip olmayanlar) gruptur.

En yüksek kentlilik bilincine sahip olan grup ise 240,94 ortalama sıralama değeri ile Lisans olarak tanımlanan ve 4 yıllık bir yükseköğretim kurumunu bitirenlerin yer aldığı gruptur. Kentlilik bilinci eğitim düzeyi bakımından Hiçbiri kategorisinden Lisans kategorisine doğru

incelendiğinde, gerek ortalama sıralama değeri, gerekse kentlilik bilinci ve kentlilik bilinci indeksi değişkenlerinin aritmetik ortalama değerlerinin arttığı görülmektedir. Bir başka deyişle eğitim düzeyi yükseldikçe kentlilik bilinci de artmaktadır. Bu durum, eğitimin her türlü bilinç kazandırma sürecindeki hayati işlevinin, kentlilik bilinci kazandırma içinde geçerli olduğunu bilimsel olarak ortaya koymaktadır.

1.2.4. Meslek Grupları ve Kentlilik Bilinci

Meslek grupları ile kentlilik bilinci arasındaki ilişki Tablo 53.'tedir.

Tablo 53. Meslek Gruplarına Göre Kentlilik Bilinci

Kruskal-Wallis Testi Sonuçları				
Meslek	Sayı	Ortalama Sıralama Değeri	KB Ortalama	KBİndeks Ortalama
Ev Kadını	149	199,04	1,87	68,1959
İşçi	37	207,85	1,92	70,7381
Memur	45	219,21	1,98	72,3513
Esnaf	27	243,17	2,11	72,1568
Emekli	54	229,94	2,04	71,7027
Serbest Meslek	61	211,19	1,93	70,2796
Öğrenci	38	203,13	1,89	69,6310
İşsiz	9	179,39	1,78	68,5104
Total	420		1,93	70,0098

Test İstatistikleri

	KB
Chi-Square	11,646
df	7
Asymp. Sig.	,113

Tablo 53.'teki sonuçlara göre $p=0,113>0,05$ olduğundan kentlilik bilinci düzeyi açısından meslek grupları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Esasen bireyin iş sahibi olmasının ve çalışma koşullarının kentlilik bilinci üzerinde etkili olduğu bilinmekle birlikte, Tablo 53.'teki bulgular nedeniyle kentlilik bilinci düzeyi bakımından meslek grupları arasında farklılık olduğunu vurgulayan varsayım reddedilmektedir. Esasen meslek gruplarının, gerek eğitim düzeyi, gerek sosyo-ekonomik durum ve gerekse toplumsal statüyle olan ilişkileri nedeniyle kentlilik bilinci bağlamında farklılık göstermesi beklenebilir. Sözelimi belirli bir eğitim düzeyini gerektiren doktor, mühendis gibi (serbest) mesleklerde ya da öğretmen, öğretim üyesi, memur gibi (memurlukla ilgili) mesleklerde kentlilik bilinci yüksek olacaktır. Tablo 53.'e göre söz konusu mesleklerde kentlilik bilinci ortalaması bakımından görece bir farklılık dikkati çekmekle birlikte, bu durum istatistiksel olarak anlamlı değildir. Dolayısıyla Samsun'da, mesleklerin kentlilik bilinci üzerinde bir belirleyiciliğinin olmadığı söylenebilir.

1.2.5. Gelir Grupları ve Kentlilik Bilinci

Gelir grupları kentlilik bilinci arasındaki ilişki Tablo 54.'te yer almaktadır.

Tablo 54. Gelir Gruplarına Göre Kentlilik Bilinci

Kruskal-Wallis Testi Sonuçları				
Gelir Grubu	Sayı	Ortalama Sıralama Değeri	KB Ortalama	KBİndeks Ortalama
0-500	24	183,67	1,79	67,0763
501-1500	218	202,15	1,89	69,0319
1501-3000	115	220,00	1,98	70,9570
3001-5000	45	227,61	2,02	72,7946
5001+	18	243,94	2,11	72,7505
Toplam	420		1,93	70,0098

Test İstatistikleri

	KB
Chi-Square	10,649
df	4
Asymp. Sig.	,031

Tablo 54.'te gelir grupları anket formunda tanımlanan orijinal halleri ile (0-500, 501-1000 v.s) değerlendirilmiştir. Tabloda yer alan sonuçlara göre $p=0,031<0,05$ olduğundan kentlilik bilinci düzeyi bakımından farklı gelir düzeylerine sahip gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Böylece, kentlilik bilincinin gelir düzeyine göre farklılık gösterdiğini içeren varsayım kabul edilmektedir. Bu çerçevede, ortalama sıralama değeri verilerine göre en düşük kentlilik bilincine sahip grup 183,67 ortalama sıralama değeri ile “0-500” lira gelir düzeyine sahip olanlardır. Bu grubu sırası ile 202,15 ortalama sıralama değerine sahip olan “501-1500” gelir grubu, 220,00 ortalama sıralama değerine sahip olan “1501-3000” gelir grubu ve 227,61 ortalama sıralama değerine sahip olan “3001-5000” gelir grubu izlemektedir. Gerek 243,94 ortalama sıralama değeri, gerekse kentlilik bilinci ve kentlilik bilinci indeksi değişkenlerinin aritmetik ortalaması değerleri açısından kentlilik bilinci en yüksek grubunun “5001+” gelire sahip grup olduğu görülmektedir.

Gelir düzeyi, refahı belirleyen en önemli öğelerden birisidir. Öte yandan kentlerde yaşam standardının daha yüksek olduğu semtlere ve konutlara hareketliliği belirleyen öncelikli faktör de “gelir”dir. Nitekim kentbilim kuramlarında kent içi hareketlilik konusunda konutun niteliğinin ve çevresinin belirleyici olduğu vurgulanmaktadır²⁰. Konut ve çevresi konusunda tercih yapabilmek ise ancak belirli bir “gelir”e sahip olmakla mümkündür.

²⁰ Şehir içi hareketlilikle ilgili araştırmalarda, hanehalkının özellikleri ile birlikte, konut ve bulunduğu çevrenin kalitesi sıklıkla irdelenmektedir. Araştırmalarda ailenin yaşam alışkanlıkları, geliri, konut sahibi veya kiracı olma durumu gibi özellikleri ile merkezi ve yerel yönetimlerin konut politikalarının ikametgâh hareketliliği konusunda önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca konutun kendisinin ve bulunduğu çevrenin özelliklerinin hanehalkı tercihlerinde birinci derecede önemli görüldüğü, şehirsiz alan plânlamasında konut piyasasını etkileyebileceği ve plân kararlarının kentin mekânsal yapısı ve gelişiminde belirleyici olacağına atıfta bulunmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. (Özgür;Yasak, 2009).

Yaşam standardının yüksek olduğu bölgeler, kente özgü alışkanlıkların, tutum ve davranışların sergilenmesi konusunda bir “mahalle baskısı” yaratır. Dolayısıyla bu tür bölge ve mekanlar, bireylerde kentlilik bilinci geliştirmek bakımından bir tür “otokontrol” gelişmesine yol açar.

Gelirin, kent kültürünün yaygın olduğu mekanlara yönelik kent içi ya da kentler arası hareketliliği sağlayan niteliğinin yanı sıra opera, tiyatroya ve sinemaya gitme, gazete, dergi ve kitap gibi entelektüel faaliyetleri besleyen kaynaklara daha çok bütçe ayırma, sosyo-kültürel etkinlikler düzenleme, yurt içi ve yurt dışı gezilere katılma gibi kent kültürünün ekonomik boyutlu unsurlarının karşılaması üzerinde de etkisi büyüktür.

1.2.6. Samsunlu Olup-Olmama ve Kentlilik Bilinci

Doğma büyüme Samsunlu olanlarla, Samsun’a göçle gelenler bakımından kentlilik bilinci farklılığı Tablo 55.’de görülmektedir.

Tablo 55. Samsunlu Olup-Olmamaya Göre Kentlilik Bilinci

Samsunluluk	Sayı	Ortalama Sıralama Değeri	Sıralama Değerleri Toplamı	KB Ortalama	KBİndeks Ortalama
Samsunlu	242	220,10	53265,00	1,98	70,51
Samsunlu Değil	178	197,44	35145,00	1,87	69,32
Total	420			1,93	70,01

Test İstatistikleri

Test	KB
Mann-Whitney U	19214,000
Wilcoxon W	35145,000
Z	-2,714
Asymp. Sig. (2-tailed)	,007

Tablo 55.’de yer alan sonuçlara göre $p=0,007>0,05$ olduğundan kentlilik bilinci düzeyi açısından doğma büyüme Samsunlu olanlar ile Samsunlu olmayanlar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu nedenle kentlilik bilincinin Samsunlu olup olmamaya göre farklılık gösterdiğine yönelik varsayım kabul edilmektedir. Samsunluların ortalama sıralama değeri (220,10) değeri ile Samsunlu olmayanların ortalama sıralama değerinden (197,44) daha yüksektir.

Gerek ortalama sıralama değeri, gerekse kentlilik bilinci ve kentlilik bilinci indeksi değişkenlerinin aritmetik ortalaması değerleri baz alındığında Samsunluların kentlilik bilinci düzeyinin Samsunlu olmayanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedenin, Samsunlular’ın kentlilik bilincinin “Samsunluluk bilinci” ile desteklenirken, Samsunlu olmayanlarda böyle bir desteğin olmamasıdır. Bu durum, Samsun’a dışarıdan

gelenlerin Samsun'a yönelik (kentsel) aidiyet ve bağılıklarının, Samsunlular'a göre düşük düzeyde olduğunu düşündürmektedir.

1.3. İlçelerde Kentlilik Bilinci

Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yer alan Atakum, İlkadım, Canik ve Tekkeköy ilçelerindeki kentlilik bilinci çeşitli yönleriyle Tablo 56.'da görülmektedir.

Tablo 56. İlçelere Göre Kentlilik Bilinci Farklılığı

İlçe	KB Ortalama	KBİndeks Ortalama		KB			
				Düşük	Orta	Yüksek	Total
Atakum	1,956	70,40	Sayı	12	70	8	90
			Beklenen Sayı	12,0	72,0	6,0	90,0
			İlçe içindeki Pay(%)	13,3%	77,8%	8,9%	100,0%
			KB içindeki Pay (%)	21,4%	20,8%	28,6%	21,4%
Canik	1,921	69,19	Sayı	10	48	5	63
			Beklenen Sayı	8,4	50,4	4,2	63,0
			İlçe içindeki Pay(%)	15,9%	76,2%	7,9%	100,0%
			KB içindeki Pay (%)	17,9%	14,3%	17,9%	15,0%
İlkadım	1,965	70,65	Sayı	22	192	14	228
			Beklenen Sayı	30,4	182,4	15,2	228,0
			İlçe içindeki Pay(%)	9,6%	84,2%	6,1%	100,0%
			KB içindeki Pay (%)	39,3%	57,1%	50,0%	54,3%
Tekkeköy	1,720	66,70	Sayı	12	26	1	39
			Beklenen Sayı	5,2	31,2	2,6	39,0
			İlçe içindeki Pay(%)	30,8%	66,7%	2,6%	100,0%
			KB içindeki Pay (%)	21,4%	7,7%	3,6%	9,3%
Toplam	1,930	70,00	Sayı	56	336	28	420
			Beklenen Sayı	56,0	336,0	28,0	420,0
			İlçe içindeki Pay(%)	13,3%	80,0%	6,7%	100,0%
			KB içindeki Pay (%)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Test İstatistikleri

Ki Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,958 ^a	6	,021
Likelihood Ratio	13,048	6	,042
Linear-by-Linear Association	1,892	1	,169
N of Valid Cases	420		

a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,60.

rxç biçimindeki çapraz tablolarda ki-kare testi uygulanabilmesi için hiçbir hücredeki beklenen frekans değerinin 1'den az olmaması ve beklenen frekans değerinin 5'ten az olduğu hücrelerin toplam hücrelere oranı % 20'yi geçmemelidir (Bayram,2009). Tablo 56. için bu oran % 16,7 < % 20 olduğundan ki-kare testi uygulanmıştır. Bu çerçevede yapılan ki-kare testinin sonuçları yukarıdaki tabloda ifade edilmiştir. Tablo 56.'ya uygulanan ki-kare testi sonuçlarına göre $p=0,021 < 0,05$ olduğundan kentlilik bilinci bakımından ilçeler arasında istatistikî bakımdan anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 56.'da kentlilik bilinci indeksi (KBİ) bakımından ilçeler arasındaki karşılaştırmalı sonuçlar ile her bir ilçenin kentlilik bilinci bakımından kendi içindeki düşük, orta ve yüksek düzey oranları görülmektedir.

KBİ ortalaması itibariyle ilçelere bakıldığında, İlkadım'daki (% 70,65) ve Atakum'daki (% 70,40) kentlilik bilincinin orta düzeyde, Canik (% 69,19) ve Tekkeköy'de (% 66,70) ise düşük düzeyde olduğu görülür. Her ne kadar Canik'te kentlilik bilinci istatistiksel olarak düşük kategoride görünse de İlkadım ve Atakum ilçeleri ile arasında 1 puandan daha az fark vardır. İlkadım ilçesinde kentlilik bilincinin diğerlerinden daha yüksek çıkmasının, Samsun'un tarihsel olarak ilk yerleşim merkezi olması, kentin yerlilerini barındırması, ticaretin merkezi olması, kamu binalarının yoğun olması, toplumsal ve kültürel yaşamın canlı olması gibi faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla İlkadım'da kentlilik bilincinin görece yüksek olmasının, buradaki kent kültürü ve sosyal yaşamın canlılığıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Atakum'da kentlilik bilincinin görece yüksek olmasının ise diğer ilçelerden farklı olarak, buradaki hızlı ve düzenli kentleşmeden kaynaklandığı düşünülmektedir. Mekan ve çevrenin kentli bireylerin davranış ve tutumları üzerindeki doğrudan etkisi olduğu hatırlanmalıdır. Dolayısıyla, çarpık ve bakımsız mekanlarda görülen özensiz, kentsel yaşama aykırı davranışların, planlı, düzenli ve bakımlı mekanlarda sergilenemeyeceği açıktır. Bu bakımdan Atakum'da görece yüksek kentlilik bilincinin, Samsun'un planlı ve düzenli kentleşen ilçelerinden birisi olmasıyla yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

Canik, Samsun'un son yıllarda hızlı gelişen ilçelerinden birisidir. Yapılan analizlerde Canik'te kentlilik bilinci düşük düzeyde görünmekle birlikte, oransal olarak İlkadım ve Atakum'la arasında çok az bir fark olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Canik'teki kentlilik bilinci düzeyi İlkadım ve Atakum'un düzeyi ile birlikte değerlendirilebilir. Canik, son yıllarda gerçekleşen kentsel dönüşüm projesi, alt yapı ve üst yapı hizmetleri, eğitim ve kültür yatırımlarıyla bir çekim merkezi olmuştur. Bununla birlikte Samsun'daki gecekonduların görece olarak Canik'te yoğun olmasının, yapılan kentsel dönüşüm projesine rağmen bu bölgedeki kentlilik bilinci düzeyi üzerinde olumsuz etki yarattığı düşünülmektedir.

Tekkeköy ilçesi, büyükşehir belediyesi sınırları içinde yer almakla birlikte, diğer ilçelerin tersine, coğrafik ve idari sınırları itibariyle merkez kentle bütünleşik olmayan bir yapıya sahiptir. Kent merkezinden uzaklık, Tekkeköy'de kentsel ve kırsal özelliklerin girift birlikteliğini doğurmaktadır. Hatta bazı mahallelerde kırsal özellikler, baskın biçimde kendini göstermektedir. Dolayısıyla, diğer ilçelere göre Tekkeköy'de kentlilik bilincinin düşük olmasının, kentin barındırdığı kırsal yaşam dokusuyla yakın ilişkisi olduğu düşünülmektedir.

Kentlilik bilinci düzeyi bakımından Tablo 56.'da görülen sıralama, ilginç biçimde ilçelerin Samsun'daki nüfus büyüklüğü sıralamasıyla paralellik göstermektedir (Bkz. Tablo. 6). Bu durum, kentte yaşayanların niteliğinin, yerleşim tercihleri üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Kentleşme iki yönlü işleyen bir süreçtir. Bir yönüyle “uygarlaştırıcı” etki yaratırken bir yönüyle de geleneksel kültürel değerleri ve yaşam tarzını aşındırmaktadır. Kentleşmenin yarattığı sosyo-kültürel sorunlar, uygarlaşma işlevinin yavaş seyretmesi ve buna karşılık, aşınan geleneksel kültürel değerlerin yerine ikame edilecek alternatif değerler konulamamasından kaynaklanır. Öte yandan, kentlerde uygarlık kazanımlarının edilmesi ve kente özgü tutum ve davranışları biçimlendiren kültürel değerlerin kazanılmasıyla kentlileşme başlar.

Ülkemizde hızlı bir kentleşme süreci yaşanmasına karşılık, kentlileşmenin aynı hızda gerçekleştiği söylenemez. Bir diğer deyişle, kentleşme süreci kentlerde geleneksel kültürel değerleri hızla aşındırırken, kentlilik özellikleri çok yavaş kazanılmaktadır. Hem geleneksel değerlerin, hem de kentlilik değerlerinin yaşanmıyor oluşu, özellikle metropollerde kültürel bir boşluğa, kimliksizliğe ve yabancılaşmaya yol açmaktadır.

“Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci Araştırma Projesi” adıyla yapılan ve Samsun Büyükşehir Belediye sınırları içindeki kentlilik bilinci hakkında bir durum analizi yapmayı amaçlayan bu çalışmada nicel (anket) ve nitel (literatür tarama) araştırma teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen verilerin yorumlanmasıyla Samsun’da kentlilik bilinci hakkında çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Ulaşılan sonuçlardan birisi; Samsun’un TR83 Bölgesi’nde kentsel yaşam kalitesi bakımından en gelişmiş kent özelliği taşıması ve bu niteliği dolayısıyla 1980-1990’lı yıllarda yoğun göçle karşı karşıya kalması ve bundan dolayı artık metropol bir kent oluşudur. Öte yandan halihazırda Samsun, oransal olarak aldığı göçten daha fazla göç vermektedir. Araştırmada tespit edilen bir başka sonuca göre Samsun, tarihsel olaylar ve 1980 sonrası göç süreci nedeniyle kozmopolit bir nüfus yapısına sahiptir.

Araştırma esas olarak Samsun’daki kentlilik bilinci üzerine kurulmuştur. Bu çerçevede araştırmanın temel varsayımlarından birisi, Samsun’da kentlilik bilincinin düşük düzeyde olduğudur. Genel olarak değerlendirildiğinde çalışmaya katılanların kentlilik bilincinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Kentlilik bilinci düşük olanların oranı, orta düzeyde olanlardan çok az olmakla birlikte, yüksek düzeyde olanların iki katı kadardır. Buna göre çalışmada öne sürülen varsayım reddedilmiştir. Söz konusu durum, 1980 sonrası yoğun göçe uğrayan Samsun’da kentlileşme sürecinin başladığını ortaya koymaktadır. Samsun’da kentlilik bilincinin ağırlıklı orta düzeyde olması, çeşitli biçimlerde yorumlanabilir. İyimser yoruma göre göç edenler bakımından kentliliğin ikinci kuşak ve sonrasında itibaren başladığı (Kartal, 1992) düşünülürse, Samsun’daki sürecin normal seyrine uygun olarak gerçekleştiği, bu çerçevede gelecekteki 10-30 yıl içinde kentlilik bilincinin daha da artacağı söylenebilir. Bununla birlikte söz konusu durum, kentlilik bilinci düşük olanlarla (% 13) birlikte düşünüldüğünde, Samsun’da kentlileşme sürecinin kendi doğal akışına bırakılmaması ve çeşitli faaliyetlerle hızlandırılması gerektiği de söylenebilir.

Kentlilik bilincinin dağılım oranlarına göre Samsun’da kentlilik bilincinin güçlü ve zayıf olduğu yönler hakkında bazı tespitler yapılabilir. Genel olarak kentlilik bilincinin, kent kültürünün genel (evrensel) nitelikleri bakımından düşük, özel (Samsun’a özgü) nitelikleri bakımından orta ve yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Araştırmada sorulan “Üniversite, vatandaşlık bilincini geliştirmek için belediye salonunda hafta sonları ücretsiz seminer düzenlese ayda toplam kaç saatinizi ayırırsınız?”, “Mahallenizi temsil için kent konseyinde çalışmaya davet edilseniz, şartınız ne olur?”, “Ne tür bir sivil toplum kuruluşuna üyesiniz?”, “Ayda kaç kez yerel gazete alırsınız?”, “Samsun’da kaldırımlar, engellilerin kullanımına uygun mudur?”, “Ev işlerini eşinizle ne sıklıkla paylaşırsınız?”, “Özürülere tekerlekli sandalye almak için su faturalarına yıllık ne kadar vergi yansıtılmasına rıza gösterirsiniz?”, “Doğupark, Canik tarafında mıdır”, “Samsun’da opera ve bale müdürlüğü var mıdır?”, “Ferhan Şensoy Samsunlu bir sanatçı mıdır?”, “Olimpiyat Şampiyonu Mustafa Dağıstanlı Samsun’lu mudur?” gibi sorulara verilen cevaplar düşük puanlıdır. Bu sorular, kente özgü tutum ve davranışlar ile kentsel farkındalığı ölçen sorulardır. Buradan hareketle, Samsun’da “toplumsal bilinç geliştirme faaliyetlerine ilgi duyma”, “yerel demokrasi ve katılım”, “sivil toplum kuruluşlarına üyelik”, “engellilere ve engelli haklarına duyarlılık” ve “kentsel sorunlara duyarlılık ve farkındalık” kapsamındaki kente özgü tutum ve davranışlar bakımından kentlilik bilincinin düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Buna karşılık kentlilik bilincinin, kent (Samsun) aidiyeti, kenti (Samsun’u) sahiplenme gibi Samsun’la doğrudan ilgili ya da bireylerin gündelik yaşamlarını doğrudan etkileyen durumlarda orta ve yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada sorulan “Yaşam kalitesi bakımından Samsun Türkiye’deki kentler içinde ilk sıralardadır”, “Samsun’da tarihi yapılar özenle korunmaktadır”, “Apartmanlarda ayakkabıların kapı önüne bırakılmasını yadırgar mısınız?”, “Samsun Büyükşehir Belediyesi’nin temizlik hizmetleri memnuniyet vericidir”, “Samsun’da valilik, büyükşehir belediyesi ve sivil toplum örgütleri uyum içinde çalışırlar”, “Samsun’da insanlar nazik ve hoşgörülüdür.”, “Samsun’un turizm potansiyeli diğer Karadeniz kentlerinden daha fazladır”, “Karadeniz kentleri içinde en fazla iş olanağı Samsun’da vardır”, “Çocuklarımla Samsunlu birisiyle evlenmesini dilerim”, “Samsun hiçbir zaman ayrılmak istemediğim bir kenttir”, “Büyükşehir belediyesi, imar, ulaşım gibi projelerde halkın görüşünü sormalı mıdır?”, “10 yıl sonra Samsun’un nasıl bir yer olacağını merak ediyorum”, “Başka bir yere gittiğimde Samsun’u özleyorum”, “Samsun’daki ulaşım projeleri, kentin geleceği bakımından gereklidir.” gibi sorulara verilen cevaplar orta düzey puanlara sahiptir. “Komşularınızla ne sıklıkla selamlaşırsınız?”, “Belediye hizmet aracının “hor” kullanıldığını görseniz, durumu belediyeye bildirir misiniz?”, “Kendisine oy vermediğiniz belediye başkanına, başarılı hizmetler yaparsa bir sonraki seçimde oy verir misiniz?”, “Samsun gelecekte daha güzel bir kent olacaktır” sorularına verilen cevaplar ise yüksek puanlıdır. Buradan hareketle bireylerde orta düzeyde bir “Samsunluluk bilinci” olduğu söylenebilir. Ayrıca, bireylerin kentsel sorunlara duyarlılığı yüksek düzeydedir.

Kente özgü tutum ve davranış düzeyinin düşük, Samsunluluk bilincinin orta ve kent sorunlarına duyarlılığın yüksek düzeyde oluşu, Samsun’daki bazı sosyo-kültürel çelişkileri açıklamaktadır. Samsun’un göçlere bağlı olarak kozmopolit bir yapıda oluşu, bir yandan kente özgü tutum ve davranışların gelişmesini olumsuz etkilemekte, bir yandan da Samsunluluk bilincinin oluşmasını güçleştirmektedir. Gerek göçle Samsun’a gelenlerin, gerekse doğma büyüme Samsunlu olanların kent kültürünün evrensel özellikleri (kente özgü tutum ve davranışları) konusundaki eksiklikleri, Samsun’da bir arada yaşama ruhunu güçlendirecek ortak bir duyarlılığın gelişmesini yavaşlatmaktadır. Farklı yerlerden gelenlerle Samsunlu olan bireylerin, kentsel alanda kente özgü ortak nitelikli tutum ve

davranışlar üzerinden “ortak bir dil” geliştirememiş olması nedeniyle, tarafların iletişim dili samsun üzerinde değil, “kendi kentleri üzerinden” kurulmaktadır.

Samsun trafiğindeki araçlarda sıklıkla “Bize her yer Trabzon” yazılarına karşılık “Burası her yer değil, şehir-i Samsun” yazılarının görülmesi, ortak bir mekanda (Samsun) kent kültürünü o yere referansla değil, kentte yaşayanların kendi kentlerine referansla kurmak istemelerinin dışı vurumu olarak değerlendirilebilir. Böyle bir kentsel yapıda kozmopolitlik, kültürel zenginliğe ve potansiyele değil, sosyal, kültürel ve siyasal yarışmaya/kutuplaşmaya ve kısırlığa yol açmaktadır. Dolayısıyla Samsun’da kentsel yaşam kalitesini artırabilmek için böyle bir yapının kutuplaşmaya değil, sinerjiye dönüştürülmesi kaçınılmazdır. Böyle bir sinerjiyi yaratabilmek için öncelikle “üzerinde uzlaşmış bir kent kültürü”nün yaratılması gereklidir. Bunun için de Samsun’da yaşayan ve kendilerini farklı kent kimlikleriyle ifade etmeyi tercih edenlerle kendilerini Samsun’la ifade edenlerin (kanaat önderleri, politikacılar, iş adamları, akademisyenler vd.) biraraya gelip, uzlaşma ve sonuç odaklı toplantılar yapacakları bir “**Samsun Kent Kültürü Platformu**” kurulabilir. Bu toplantılarda göçle Samsun’a gelenlerin “neden Samsun’da kendilerini geldikleri kentin kimliğiyle tanımladıkları”, buna karşılık, Samsunlu olanların da “neden Samsun kent kimliğini bunlara karşıt bir kimlik üzerinden kurdukları” açıklıkla tartışılmalıdır. Zamana yayılmış bir çalıştaylar dizisi olarak gerçekleşebilecek olan bu tür toplantılarda elde edilen veriler çerçevesinde, bir GZTF Analizi²¹ yapılarak, “Samsun için ortak bir kent kültürü nasıl yaratılabilir?” sorusunun cevabı aranabilir. Bu cevap doğrultusunda toplumsal gruplar arası, kamu çalışanları arası, öğrenciler arası, sivil toplum örgütlenmeleri arası, yerel yöneticiler arası kentlilik bilincini geliştirme faaliyetleri düzenlenebilir.

Samsun’da kent kültürünün kurulması sürecinin göçle gelenler dışında uzlaşmanın sağlanması gereken bir başka nokta da kentin kültürel tarihiyle ilgilidir²². Çağdaş kent kültürünün dinamiği, bir kentin ilk kurulduğu günden bugüne üzerinde varolmuş kültürlerle dayanır. Bu nedenle kent kültürünün yaratılmasındaki ilk adımlardan birisi, kentin tarih ve kültürünü indirgemeci bir yaklaşımla değil, bütüncül (birikimli) olarak kurmaktadır. Tarihsel olarak çok çeşitli ve zengin uygarlıklara ev sahipliği yapmış köklü bir kent olan Samsun’da inşa edilecek kent kültürü, öncelikle söz konusu tarihselliği dışlamamalıdır.

Araştırmada savunulan varsayımlardan bir diğeri de kadının toplumsal yaşamdaki konumu ve cinsiyet ayrımıyla ilgili olumsuzluklara paralel olarak, cinsiyetler arasında kentlilik bilincinin farklılık göstereceği idi. Oysa araştırma verileri, kadın ve erkek arasında kentlilik bilinci bakımından anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla bu konuda savunulan varsayım reddedilmiştir. Samsun’da kentlilik bilinci bakımından erkek ve kadın arasında niteliksel bir farklılığın olmaması görece olumlu bir durumdur. Görece olumluluk, Samsun’da kentlilik bilincinin genel olarak yüksek olduğu durumu ifade eder. Aksi takdirde kentlilik bilincinin düşük olduğu bir kentte, kadın ve erkek arasında bir farklılığın olmaması, her iki cinsinde aynı oaranda düşük kentlilik bilincine sahip olduğunu göstermekten öte bir şey ifade etmez.

²¹ GZTF Analizi, bir bölgenin Güçlü ve Zayıf yönleri ile Fırsat ve Tehditlerin sistematik unsurlarını belirlemeyi amaçlar.

²² Bu tartışmalar Amazonlar ve Amisos’un Samsun kent kültüründeki yeri/gerçekliği üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Öte yandan yaş grupları arasında kentlilik bilinci bakımından farklılık olduğunu savunan varsayım desteklenmiştir. Buna göre yaş yükseldikçe kentlilik bilinci de artmaktadır. Bununla birlikte genç bireylerde kentlilik bilinci oluşumunun daha kolay gerçekleştiğini hatırlamak gerekir. Nitekim, araştırmadaki varsayımı destekleyici biçimde, eğitim ile kentlilik bilinci arasında doğrusal bir ilişkinin ortaya çıkmış olması, eğitim süreçlerinde kentlilik bilincinin işlenmesini yaşı henüz küçük olanlarla gençler bakımından oldukça önemli hale getirmektedir.

Meslek gruplarına göre kentlilik bilinci farklılık göstermektedir. Araştırmada öne sürülen varsayımın göre meslek gruplarının kentlilik bilinci bağlamında farklılık göstermesi beklenmekteydi. Ancak kentlilik bilinci düzeyi açısından meslek grupları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamış ve bu varsayım reddedilmiştir. Gelir gruplarına göre kentlilik bilinci farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, gelir düzeyi ile kentlilik bilinci arasında doğrusal bir oran ilişkisi tespit edilmiştir. Gerçekten de gelir düzeyi, semti, konutu ve komşuları seçme olanakları sağlayan bir araçtır. Gelir düzeyi yüksek bireylerin, alt yapı ve üst yapı, ulaşım, eğitim ve sağlık vb. olanakları işle kentli bireylerin olduğu yerlerde yaşamaları kentlilik bilinçlerinin yükselmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca yüksek gelire sahip olanlar, opera, tiyatroya ve sinemaya gitme, gazete, dergi ve kitap gibi entelektüel faaliyetleri besleyen kaynaklara daha çok bütçe ayırmakta, sosyo-kültürel etkinlikler düzenleyebilmekte, yurt içi ve yurt dışı gezilere katılabilmektedirler.

Gelirle kentlilik bilinci arasındaki ilişki, kent yönetimlerinin Samsun'da kentlilik bilincinin gelişmesi bakımından yapabileceği uygulamalar hakkında ipucu vermektedir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun “düşük gelirli” olduğu hatırlanmalı ve bunların bir anda yüksek bir gelire kavuşamayacakları düşünülmelidir. Bu durumda, başta belediyeler olmak üzere kent yönetimleri, kentlilik bilincinin gelişmesini etkileyen sosyal, ekonomik ve fiziki faktörler üzerinde yoğunlaşarak, gelire bağlı olanakları “sosyal hizmet” olarak sunmalıdırlar. Bu çerçevede kentli bireyler için iş alternatifleri yaratılması, eğitim olanaklarının ve seçeneklerinin çoğaltılması, bireyin boş zamanında kentle etkileşimine yönelik aktivitelerde bulunabileceği tesis ve kültürel faaliyetlerin yapılması, kentsel donanımların yapılması ve sayısının artırılması, kentin olanaklarından dengesiz yararlanma durumunun azaltılması, birbirinden farklı sosyal grupların bir arada olma ihtiyaçlarına yönelik sosyal mekanların yapılması ve altyapı, park ve yeşil alan, sağlık ve benzeri kurumların yapılması ve çoğaltılması gibi faaliyetler, kentsel aidiyeti ve dolayısıyla kentlilik bilincinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Samsun'da kentlilik bilincinin niteliksel durumu hakkında fikir verici olan önemli varsayımlardan birisi doğma büyüme Samsunlu olanlar ile Samsunlu olmayanlar arasında kentlilik bilincinin farklılık gösterdiği düşüncesiydi. Araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucunda Samsunlu olanlar ile Samsunlu olmayanlar arasında kentlilik bilinci bakımından farklılıklar tespit edilmiştir. Samsunlu olanların kentlilik bilinci, Samsunlu olmayanlara göre daha yüksektir. Çünkü Samsunlular'ın kentlilik bilinci, “Samsunluluk bilinci” ile desteklenirken, Samsunlu olmayanlarda böyle bir desteğin olmadığı açıktır. Samsun'da kentsel yaşam kalitesini geliştirebilmenin önemli yollarından birisi, hem

Samsunlu olanların hem de Samsunlu olmayanların kentlilik bilinçlerinin bir birine paralel ve yüksek düzeyli olmasını sağlamaktır.

Araştırmanın bir başka önemli varsayımı da ilçeler arasında kentlilik bilinci bakımından farklılıklar bulunduğu idi. Nitekim araştırma verilerinin işlenmesiyle elde edilen kentlilik bilinci indeksi (KBİ) bakımından ilçeler arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmış ve varsayım desteklenmiştir. KBİ ortalaması, sırasıyla İlkadım ve Atakum'da orta düzeyde, Canik ve Tekkeköy'de ise düşük düzeydedir. Bununla birlikte Canik ile Atakum ve İlkadım arasındaki fark çok küçüktür. Her ilçenin kentlilik bilinci düzeyinin, ilçelerin kentleşme ve göç alma oranlarına, nüfus yapılarına göre değiştiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, yerel yöneticilerin kentlerini cazibe merkezi yapma çabalarında, kentlilik bilinci indeksini bir gösterge olarak kullanmaları önemlidir. Yerel yöneticilerin, kentlerinde kentlilik bilincinin hangi açılardan zayıf olduğunu tespit etmeleri ve bu çerçevede kentlilik bilincini geliştirici politikalar üretmeleri, kentsel yaşam kalitesini artıracaktır.

Araştırma bulguları genel nitelikleri itibarıyla değerlendirildiğinde; Samsun'da kentlilik bilinci, kente özgü tutum ve davranışlar ile kentsel farkındalık bakımından düşük; Samsunluluk bakımından orta ve yüksektir. Şu halde Samsun'daki kent sakinleri, mevcut nitelikleriyle Samsun'da yaşadıkları sürece orta düzeyde bilinç sahibi bireyler; Samsun ise sosyo-kültürel yapı bakımından orta düzeyde gelişmiş bir kent özelliği gösterecektir. Öte yandan, genel boyutuyla kent kültürünün bireylerin sadece yaşadıkları kentte değil, dünyanın herhangi bir kentinde gösterdikleri benzer tutum, davranış ve anlayış biçimlerini ifade ettiği hatırlanırsa, Samsun kent sakinlerinin bir başka kentte de "kentli birey" özelliklerini gösterebilmesi bakımından, mevcut bilinç düzeyinin yetersizdir ve dolayısıyla geliştirilmelidir. Bu çerçevede; Samsun'daki örgün eğitim ve yüksek öğretimin her kademesinde, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile özellikle yerel yönetim personeli arasında, sivil toplum örgütlerinde, muhtarlıklarda, dinsel görevliler vd. arasında kentlilik bilincini geliştirici eğitim ve seminer programları, projeler ve bazı etkinlikler düzenlenebilir. Bu konuda üniversitelerle işbirliği yapılabilir.

Kentlilik bilincini geliştirmeye yönelik politika ve uygulamalar belirlenirken, kentin heterojen yapısı göz önünde tutulmalıdır. Bu konuda "kopyala-yapıştır" mantığına dayalı politikalar/ uygulamalar ve klişe çözümler yerine, semtlere, mahallelere ve hatta ailelere özgü yerel çözümler üretmek ve uzun vadeli öngörülerde bulunmak tercih edilmelidir. Tüm bunlar için öncelikle "yerelin bilgisi" ile "beklentileri"ni elde etmek gerekmektedir. Yerelin bilgi ve beklentilerini tespit etmek, şüphesiz ki Samsun'da geliştirilecek olan kentlilik bilinci çalışmaları için bir "öz kaynak" niteliği de taşıyacaktır.

Bu süreçte yerel yönetimlerin kentleşme sürecini hızlandıracak politikalar belirlemesi hayati önem taşımaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki kentleşme, kentleşme kadar kısa sürede ve hızla gerçekleşen bir olgu değildir, aksine bu sürecin tamamlanabilmesi uzun bir zaman dilimine ve belli sosyo-ekonomik şartlara bağlıdır.

KAYNAKÇA

- ANDERSON,G, “Fundamentals of Educational Research” , The Felmer Press, Londra, (1990).
- ARAPKİRLİOĞLU, K., “Kentli Kimliği ve Kentsel Siyasal Hareketler”, Yerellik ve Politika, Ed. A. Mengi, 193-210, (2007).
- ARENA, 23 Ağustos 2011.
- AYGEN, Z., “Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalı mıdır?”, Cogito, :8, Ocak, 43-62, (2009).
- BAYRAM,N., “Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi”, Ezgi Kitabevi, Bursa, (2009).
- BAL, H., Kent Sosyolojisi, Fakülte Kitabevi, Isparta, (2008).
- BENEVOLO, L., Avrupa Tarihinde Kentler, Çev. N. Nirven, Afa Yayıncılık, İstanbul, (1995).
- ÇEZİK, A., Kentleşme Yerleşme Sektör Raporu, DPT SPD Yayını, Ankara, (1982).
- DEMİRKAN, T., “Tarih Boyunca Kuşatılanözgürlük adaları; Kentler”, Cogito, :8, Ocak, 17-22, (2009).
- ERTÜRK, H.; SAM, N., Kent Ekonomisi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, (2009).
- ES, M.; ATEŞ, H., “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap48/07.pdf> (08.01.2010).
- GENAR , Konya’da Kent kültürü ve Kentlilik Bilinci, İstanbul, (2006).
- GEYİK, S., “Kırdan Kente Geç Sonrası Kentlilik Bilinci (Mevlana Mahallesi Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE , Sakarya, (2010).
- GÖREGENLİ, M., Çevre Psikolojisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, (2010).
- <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/2011MilletvekiliSecimi/SecmenSandik2011.htm> (12.10.2011).
- KABALCI, M; ÜYETÜRK, A.; T.B. AŞICI, “İllerin Gelişmişlik Sıralaması Üzerine Nüfus Verileri ile Yaklaşımlar”, http://www.tuik.gov.tr/ias/ias10/bildiriler/V_OTURUM/metin5.pdf (12.11.2011).
- KARPAT, K. H., Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, (2010).
- KARTAL, K., Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Kentleşme, Adım Yayıncılık, Ankara, (1992).
- KAYGALAK, S., Kentin Mültecileri, Dipnot Yayınları, Ankara, (2009).
- KENTLEŞME ŞURASI 2009, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap9.pdf>, (19.05.2009).
- MADRAN, E., “Kentli Hakları Üzerine”, Güney Mimarlık, Eylül, S.1, 26-30, (2010).
- MUMFORD, L., Tarih Boyunca Kent, Çev. G. Koca;T. Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, (2007).
- MUTLU, A., “Eski ‘Kent Hava’larına Kavuşmak...”, Şehir ve Medeniyet, C: 1, S:2, Ekim, 14-17, (2009).

-, Kentli Hakları ve Türkiye, Çizgi Kitabevi, Konya, (2010).
- OKA, İstatistiklerle TR83 2010, Samsun, (2011).
- ÖNDER, F., Yerel Siyaset ve Belediyelerde Etkin Yönetim, Okutan Yayıncılık, Isparta, (2006).
- ÖZGÜR, E.M; YASAK, Ü., “Şehir İçi İkametgah Hareketliliğine Kuramsal Bir Bakış”, Coğrafi Bilimler Dergisi, 7 (1), 39-50, (2009).
- SAMSUN VALİLİĞİ , www.samsun.gov.tr (17.08.2011).
- SAMSUN VALİLİĞİ, İstatistiklerle Samsun 2010, Samsun (2011).
- SUBAŞI, S. (2011), “Samsun’un Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Yapısı, <http://www.samsev.org.tr/net/?p=203>, (17.07.2011).
- TATLIDİL, E., Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşmede Kimlik Sorunu”, 2000’li Yıllarda Toplumsal ve Kültürel Dönüşümler Sempozyumu, 14-16 Aralık, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Abant, (1994).
-, “Kent ve Kentli Kimliği; İzmir Örneği”, Ege Akademik Bakış, 9, (1), 319-336, (2009).
- TÜRK DİL KURUMU, Büyük Türkçe Sözlük, Ankara, (2005).
- TÜRK-İŞ (2011), “Kasım 2011 Açlık ve Yoksulluk Sınırı”, <http://www.turk-is.org.tr/index.snet?wapp=52521E5F-FCA5-4BDD-940D-A284DA6F151D&catCode=gida> (04.12.2011).
- YENER, Z.; ARAPKİRLİOĞLU, K, “Kentler, Sürdürülebilirlik ve Bir ‘Yerel Gündem 21’ Öyküsü”, Dosya Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık, 58-65, (2007).
- YEŞİLIRMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ (2011), www.oka.org.tr/Yesilirmak-Havza-Gelisim-Projesi-asp (15.05.2011).
- YILMAZ, N. (2010), “Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme”, www.iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap48/08.pdf -, (08.01.2010).
- YÖRÜKAN, A., Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri, Der. T. Yörükan, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, (2006).
- Avrupa Kentsel Şartı, www.yerelnet.org, (12.12.2010).

PROJE SÜRECİNDEN GÖRÜNTÜLER

ARKA KAPAK YAZISI

Kentlilik bilinciyle ilgili literatüre bakıldığında, ülkemizde çeşitli kentler itibariyle yapılmış araştırmalar olduğu görülür. Bursa, Trabzon, Eskişehir, Balıkesir gibi kentler bunlardan bazılarıdır. Öte yandan, Samsun kenti için çeşitli konularda (ekonomik sektörler, sosyo-ekonomik durum vs.) araştırmaları yapılmış olmakla birlikte, kentlilik bilinci gibi spesifik bir konuda analiz yapılmamıştır. Samsun’da kentlilik bilinci durumuyla ilgili bir çalışmanın yokluğu, “Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci Araştırma Projesi” adlı bu çalışmanın temel hareket noktasıdır.

Araştırmada genel olarak metropol kent tanımı içine giren yerleşim yeri sakinlerinin kentlilik bilinci düzeyini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Öte yandan çalışmayı özel kılan nitelik, kentlilik bilincinin Samsun ölçeğinde incelenmesi ve çeşitli değişkenler bakımından ortaya konulmasıdır. Araştırmada öncelikle Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki kentlilik bilinci ölçülmüştür. Bunun yanısıra, Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yer alan Atakum, İlkadım, Canik ve Tekkeköy Belediyelerindeki kentlilik bilinci de karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

“Bu Rapor Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın desteklediği Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci Araştırma Projesi kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk yazarlarına aittir ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın görüşlerini yansıtmaz.”